

DE LEENGOEDEREN

1. Het Hof van Koudekerke

Onder de leengoederen, die de Graaf binnen de Evendijk vestigde, was het Hof van Koudekerke het voornaamste. Het hoofdleen bevond zich even ten noordwesten van de Rugge, juist binnen de Evendijk, nl. 780 R in het 34ste Eie (A 150-151). Daarbij had de leenhouder gronden, die hij uitleende, nl. 21 G in het 31ste, 32ste en 33ste Eie, langs beide zijden van de Ramskapelse Heerweg. De Heer van Koudekerke bezat ook het derde deel van de ammansrechten van het ambacht Lissewege: „tient en fief le tiers pars de le escoutetdom de Lisseweghe”. De andere twee derden bleven in de handen van Pieter van Lissewege¹, en zijn opvolgers.

Het kan niet anders of de Heer van Koudekerke had een belangrijk aandeel in de bouw van de Evendijk, aangezien hij het weiderecht op die dijk verkreeg: „de ettynghe... strecken de van den Blanckenberghschen dyck oostwaert tot an den Sacramentsdyck in Heyst”². Anderzijds was het genoemde leenhof, dat een derde van de ammansrechten bezat, aan de Graaf zijn aandeel in de leenplicht schuldig, nl. 1/3 van 4 koevellen, 20 hoenders en 60 eieren³.

Het Hof van Koudekerke leverde ongetwijfeld een aanzienlijke bijdrage in het winnen van de Oudemaarspolder. Het verwierf daar: 1. twee stukken foncier: a. 6 G 68 R in het 25ste Eie, 300 m ten noorden van de Rugge (B 118-122); b. 2 G 8 R in het 24ste Eie, langs de Oost-Ede (A 105); 2. het visrecht,

„de palyncksate... wesende de gherechte vischerie op alle ghebanne wateren”; 3. het weiderecht op de weerdijk van de nieuwe polder; dit recht is langs de noordzijde verloren gegaan, omdat de Noorddijk ca. 1300 aan de zee prijsgegeven werd⁴; 4. nog 47 G grond verdeeld in achterlenen.

Volgens het oudst bewaarde leenboek van de Burg van Brugge heeft Willem van Steeland, kanunnik van St.-Donaas, het Hof van Koudekerke nagelaten aan Elizabet van Steeland, dochter van Robrecht⁵. De genoemde Elizabet, echtgenote van Jan van Aartrijke bezat „tardendeel van den ammanscepe van Lisseweghe met al datter toe behoord, o.a. 12 G hoofdleen, „dat som buten dyke legt”, d.w.z. buiten de Evendijk, en 25 achterlenen. Ze voldeed 1/3 van de 4 'coebuken', 20 'hoendre' en 60 'eyeren'; een koehuid kon met 7 sch. par. afgelost⁶.

Kort na 1384 volgde Joris, zoon van Jan van Aartrijke; vervolgens diens zoon Joris; Jakob van den Vagheviere; Joos Hoenin „by coope”⁷. Op het einde van de 14de eeuw hield Bernard van Aartrijke de visserij van de Oudemaarspolder in leen. In dit verband botste hij met de watering Eiesluis, die in 1397 begon palingfuiken te zetten in haar sluis. B. van Aartrijke slaagde echter erin al gauw zijn visrecht terug te krijgen. Eiesluis moest hem een schadevergoeding betalen⁸.

De Heer van Dadizele bezat „een leen... ghehouden van Joos Hounin, van zynen hove, tderden deel van der ammanscepe van Lisse-

weghe met datter toebehoort", nl. 12 G „ligghende buten dycx, ende alle de hofsteden, ende half den cleenen meulenwal, die wylen toebehoorden Hughe van Steenland". Het bedoelde achterleen bestond uit twee weiden in het 24ste Eie : a. 6 G in de zuidwesthoek (A 71); b. 6 G even ten noordoosten ervan (A 89-90). Spijtig genoeg situeert de tekst niet de bedoelde woningen en molenwal⁹.

In 1435 staat Jakob van Aartrijke als leenhouder opgetekend; zijn broer Jan werd zijn erfgenaam¹⁰. In het leenboek van 1468 ontmoeten we Jakob Vanderstichele, sekretaris van de hertogen Filips de Goede en Karel de Stoute. Het leenregister geeft een preciezere omschrijving van het grondbezit : het foncier omvatte feitelijk 10 G 256 R, waaronder 41 R, die bestonden uit „drie hofsteden te Heys int doorp". Met dit laatste wordt de noordoosthoek van de reeds vermelde 6 G 68 R bedoeld, waar drie huizen stonden die bij het Westdorp behoorden¹¹.

Het leenboek van 1501 verklaart : „behoorden wylen ten vorseiden leene 25 manscepen, daerof datter nu ter tyde maer 17 in possessien en zyn, ende alle dandre zyn over lanc verdonckert ende verdroncken inde zee". De acht verlorene achterlenen moeten gelegen hebben in de strook poldergrond, die langs de noordzijde van het 22ste en 24ste Eie door de zee ingenomen werd¹².

Anthonine, dochter van Jakob Vanderstichele, hield het leengoed in 1501. Ze huwde met Anthonis Spilliaert. Hun zoon Ambrosius werd erfgenaam in 1509. Margareta, dochter van de laatstgenoemde, was gehuwd met Frans Noirot. In 1592 kocht Filips van Steelandt het leengoed. Maar in 1610 kon Frans Moens, een neef van Frans Noirot, het leenhof in handen krijgen¹³.

In hst. 1, par. 18, tonen we aan dat het

weiderecht van de Evendijk omstreeks 1570 in de vergeethoek geraakt was. Vanaf 1575 verpachtte de watering Eiesluis het gras van de genoemde dijk, en inde jaarlijks het pachtgeld. In 1614 werd de toenmalige houder van het bedoelde achterleen zich bewust van zijn recht, en spande een proces in tegen het waterschap. De zaak bleef echter hangen.

Eerst in 1629 maakt de ontvanger van Eiesluis gewag van het „proches vande Evendyck ieghens heer ende meester Jaques de Bourghes, hanghende int leen hof van Fransoey Moens". Hij vergoedde sluismeester Pieter Sproncholf wegens het maken van 'schriftuere', en Nikolaas Beerblock, „balyu vant selve leenhof, van et lichten van verscheyden copien"¹⁴.

In de rekening 1631-32 staat de post schrijfwerk in de zaak tegen „dhoirs Bourghes... ter cause vanden Evendyck". Op 14 juli 1632 werd een „veue de lieu" gehouden wegens het proces tegen „vrau Victoria de Bourghes"¹⁵. De volgende rekeningen vermelden regelmatig een uitgave wegens de bewuste 'schriftueren'. Zo leren we in 1637 Jakob van Wambeke, „ballieu van t' leenhof van Franchois Moens", kennen.

De ontvanger van Eiesluis vat in 1641 de kwestie samen als volgt : Jakob de Bourgos, „als hoir mediaet" van Maarten Lem, daagde op 30 oktober 1614 de watering Eiesluis voor het leenhof van Frans Moens, d.w.z. voor het hof van Koudekerke. Hij eiste de ettinge van de Evendijk en de ontvangen pachtsommen. Na de dood van J. de Bourgos zette zijn zuster Victoria de zaak verder. Het waterschap werd op 16 juni 1640 veroordeeld om de genoemde eisen te voldoen. Eiesluis ging in beroep bij de Raad van Vlaanderen¹⁶. Deze instantie bevestigde de uitspraak van het leenhof. V. de Bourgos bekwam het weiderecht van de Evendijk. Het waterschap had van 1575 tot 1640 539 pd. 19

sch. 7 gr. pachtgeld getrokken uit de Evendijk. In 1641 werd 2/3 van die som aan V. de Bourgos teruggegeven¹⁷, en in 1642 nog 1/3. Het waterschap betaalde nog 69 pd. 17 sch. 5 gr. „over dacte costen vanden processe”¹⁸.

Aangezien de Evendijk vervolgens geen voordeel meer opbracht voor het waterschap, en reeds lang niet meer als zeekering diende, besloten de gelanden de dijk te verkopen. We weten niet in welk jaar de verkoop doorgegaan is, maar in 1777 maakte Ignaas Maelstaf, op verzoek van J. B. Liebaert, een kaart „vanden Evendyck, zynde leen vanden burgh van Brughe... vanden molen van Uytkerke... tusschen 't dorp en de kerke van Heyst tot aen den Graeve Jans Dyk”. Liebaert was door zijn huwelijk in het bezit van de dijk gekomen¹⁹.

Het kan niet anders of Liebaert bezat ook het weiderecht op de Evendijk, aangezien hij die verpachtte in sektoren : 1. A-B strekte van de Molen van Uitkerke²⁰ tot de grens Uitkerke-Lissewege, 18 G 3/4 R, pachter Jakob Blauwet; 2. B-C tot de grens Lissewege-Heist, bij de Boudin Meitins Sluis, 8 G 43 1/2 R, Jan Vanloo; 3. C-D, met de Pannedijk, tot de Graafjansdijk, 16 G 127 1/4 R, Gillis Terrasse²¹.

In de 3de sektor waren „begrepen vier bebouwde cheinsekens” : E omvatte 44 1/4, „zynde het huys ende hovenier hof (B 335) jegens den molenwale ten gebruyke vanden molenaere tot Heyst”²²; F was „den molenwal, groot 38 1/4 R, gebruykt door denzelven molenaere, ende alsnu aengetrocken door die van de waeteringe van Eyensluys... voor memorie”; G 56 R, „het huys ende hovenierhof gebruykt by Jacob Savels, staende aen de noortzyde op den selven dyk” (B 327-29)²³; H 43 3/4 R, „het huys en hovenier hof” (B 323-25), bewoner Pieter Bienstman²⁴.

Op de zojuist vermelde molenwal lag op de

zuidzijde van de dijk. Volgens de ommeloper van Eiesluis (1576) was het perceeltje 17 R groot, en maakte het geen deel van de dijk uit. In het midden van de 16de eeuw behoorde het aan partikulieren, in 1576 aan het waterschap. In het begin van de 17de eeuw was Jan Lettens eigenaar van de bewuste molenwal en van het hoeveke op de aanpalende 275 R. Daarna geraakte het weer in het bezit van de watering. Uit de leenregisters en uit de landboeken blijkt nergens dat de wal van de Dorpmolen afhing van het Hof van Koudekerke, laat staan dat de bedoelde leenheer het maalrecht bezat in de parochie Koudekerke.

Zodra de Izabellavaart gegraven was, verpachtte de watering Eiesluis het visrecht op de genoemde waterloop. In 1681 maakte iemand aanspraak op dit recht. De ontvanger van Eiesluis noteert in de rekening 1681-82, f° 57vo, „dat jo^r Philippe le Fevere uyt den hoofde van syn leen, ghenaeamt den Evendyck, pretendeert de visscherye van het sluysvliet van dese waterynghe”. De gelanden besloten tegen deze eis in 'oppositie' te treden. Uit de verdere rekeningen van Eiesluis blijkt dat Lefevere zijn slag niet thuis gehaald heeft. Zijn visrecht betrof immers alleen de waterlopen van de Oudemaarspolder.

Het Hof van Koudekerke was in 1637 toegekomen aan Frans Moens, kleinzoon van de reeds vermelde F. Moens. In 1667 volgde zijn achterkleinzoon Frans, „kiezer der stede Middeburg in Zeelant ende bewindshebber van de Westindische Compaignie”²⁵. De laatstgenoemde vermaakte in 1692 zijn leengoed aan zijn kozijn Willem Boreel. Diens erfgename was Willemine Houweel, echtgenote van Egidius Romburgh. Hun dochter Cornelie volgde in 1717. In 1729 kocht Michiel Brulé het leenhof. Zijn dochter Therese, gehuwd met Frans Clé, erfde het goed in 1777, haar zuster Marie

Brulé in 1792. Deze is de laatste vrouw van het Hof van Koudekerke geweest²⁶.

De leendokumenten geven tot in de 18de eeuw nergens een naam aan het bewuste leengoed. Ze situeren het kort weg „in Heyst”. Eerst in 1779 ontmoeten we de verklaring: „Ick, Francois Clé, als Heere van mynen heerlicken leenhove van Coudekercke, gheinclaerveert in de prochie Heyst... ende es denselven heerlicken leenhove ghenaeamt Coudekercke”²⁷.

L. Gilliodts noemt het Hof van Koudekerke verkeerdelijk „Cour de l’Ammanie de Lisseweghe”, omdat de leenhouder 1/3 van de ammansrechten bezat²⁸. Dit laatste hebben we boven aangetoond, en het blijkt ook uit de tekst: „tdardendeel van eenen gheheelen ammanscepe van Lisseweghe ambocht metten rechten dardendeele datter toebehoort”²⁹. De vergissing van Gilliodts aangaande de naam spruit voort uit een verkeerde interpretatie van kanunnik Hellin. Deze dacht dat het Hof te Heis, dat we in de volgende paragraaf behandelen, heette „Cour de Coudekerke, à Heyst”³⁰.

2. Het Hof te Heis

Een ander belangrijk leengoed binnen de Even-dijk was het Hof te Heis³¹. Het hoofdleen bevond zich links en rechts van de Ramskapelse Heerweg, in het 31ste en 32ste Eie; samen 12 1/2 G groot (A 203; 209-214; 302; B 476; 479). Rond dit foncier liggen 11 achterlenen, de nummers 4 tot 14, samen 20 G (A 206-208; 303-304; 308).

Ook de houder van het Hof te Heis blijkt aan de indijking van de Oudemaarspolder deelgenomen te hebben. De Graaf schonk hem daar 3 G foncier in het 24ste Eie (A 104), en 3 achterlenen. Het 1ste en 2de manschap bevinden zich in het 24ste Eie, samen 7 G (A 103-104). Nummer 3 is het reeds bekende

Hoge Leen, waar de oudste kern van het dorp Heis zich ontwikkeld heeft.

Opvallend is dat het bewuste leenhof 20 achterlenen bezat in parochies dicht bij Brugge, d.w.z. in een streek waar de feodaliteit ouder en intenser was dan in de polders ten noorden van Brugge. We krijgen een sterk vermoeden — er is echter geen enkel bewijs voorhanden — dat het hoofdleen van het bewuste hof eerst op een of ander achterleen bij Brugge gevestigd was, dat de houder aan de landwinning ten noordoosten van Brugge meegewerkt heeft, en in de nieuwe polder een nieuw foncier gekregen heeft.

Er is een zeer gedetailleerd landboek van het Hof te Heis bewaard gebleven. Het hof bezat oorspronkelijk 40 achterlenen, maar 6 ervan zijn 'verdonckert' geraakt. Men kan best aannemen dat een paar van die zes lagen in de strook, die na de bouw van inlaagdijken opgegeven werd. Het is in elk geval zeker dat een deel van het Hoge Leen in de zee verdwenen is³².

Met behulp van het zojuist geciteerde register, dat ca. 1700 vernieuwd werd, kunnen we de 20 manschappen rond Brugge situeren. Het 15de en 16de, elk 2 G groot, liggen naast elkaar in de parochie Koolkerke, in het 28ste Romboutswerve, met het „zuythende op de Reye, alsoo men vaert van Brugghe ten Dammewaert”. De houder van die twee achterlenen moest op Nieuwjaarsdag een paar handschoenen aan zijn heer leveren. Een nota uit 1783 geeft aan dat de noordwesthoek van beide percelen in de wallen van het 'Fort de Baviere' opgenomen was, en dat ze met hun zuidoostzijde paalden aan het perceel dat „de batterie” heette.

Het achterleen nr 17 omvatte de twee derden van de tiendeninkomsten van „de prochie Ste Baefs buten Brugghe”. De nummers 18 tot 25 lagen in de parochie St.-Kruis, buiten de wal-

len van Brugge. Het klooster van de Chartreuzen, dat 400 m buiten de stad stond, hield het 18de leen, een perceel van 5 1/2 G in het 23ste bg van de Broek, gelegen tussen de „Kloostermeersch” en de stadswallen. De houder was verplicht „een silveren offerpenning telcken Zynen, als ment vermaent”, te geven.

Het 19de leen omvatte 7 G 34 R in het 1ste en 23ste bg van de Broek. De nummers 20 en 21 lagen in de „jeghenote geheten Beostackere”, in het 1ste bg van „de heerlyckhede van Syssele”. Het 22ste leen, groot 3 G 190 R, grensde met zijn westzijde aan de weg naar Spermalie, in het 29ste bg van de Paalboek van Brugge. Het 23ste manschap was een bos in het 1ste bg van het Sijseelse; het bestond uit 3 perceeltjes, waarvan 283 R heetten 'Tellenaerken'. In hetzelfde begin lag nr 24 langs „de Holleweg die naer Syssele loopt”. Jan de Matance, Heer van Tillegem, hield het 25ste leen in het 2de bg van de Broek. Het bestond uit twee percelen op de oostzijde van de 'Spegelweg'. Het eerste was 1 G 70 R groot en bevatte een 'walleken'; het tweede, 3 G 203 R groot, lag op de hoek van de 'Damsche weg'.

De nummers 26 tot 34 vinden we „binnen der stede ende schependomme van Brugghe, inde prochie St Cruys”, deels buiten de stadsvesten, deels in het St.-Janszdedeel, deels in het Karmerszdedeel. De parochie St.-Kruis strekte immers toen tot de Potteriereie en de St.-Annareie. De bedoelde 9 manschappen bestonden helemaal uit erfelijke renten, bezet op een honderdtal percelen. Op de meeste stukken grond stond een huis met een tuin.

De berente percelen reikten van beide kanten tot tegen de stadswallen. Het gedeelte van de wallen, dat er tussen steekt, strekt van de Kruispoort tot de Oliebaan. De 5 molens die daar stonden, betaalden een rente aan het Hof te Heis. Volgens de kaart van Marcus Geeraerds

(1562) stonden tussen de Kruispoort en de Damse Poort 8 windmolens, en op de gehele vestingsgordel 25.

Het 26ste leen bestond uit een rente van 12 pd. 5 d. par., bezet op 1 1/2 G, die grensden met de zuidzijde aan de „Raemstraete gheseyt de langhe Rolleweg”, en met „de oostsyde op de veste”. Daarin lagen twee percelen 'eester'³³, en een stuk van het nieuwe Schuttershof. Het laatst bedoelde perceeltje behoorde aan „d'Archiers van den hantboghe ende St. Sebastiaen binnen de stede van Brugghe, dat diversche gronden geweest hebben, ende nu al een parcheel dat men heet Schotterhof”.

De houder van het 27ste leen trok 19 pd. 12 sch. 8 d. par. en 7 kapoenen³⁴ uit „diverschen huysynghen, eerster ende platse van lande, t welcke wylent een meulewerf was, gheheeten het Spilysere, in het Inghelantstraetken, Wynckelstraetken, Snackaertstraete ende Oliestraete, Stuvebergh achter t Clooster van de Betanie”.

Ongeveer een derde van de genoemde rente was bezet op huizen en een erf, „twelck een keersenboomgaert is”. Deze boomgaard paalde, zuid aan de Snaggaardstraat, oost aan het Engelandstraatje, noord aan het Blokstraatje. Het tweede artikel van het 27ste manschap was „een hoveken genaemt d'Helle”, op de oostzijde van de Stuivenbergstraat. De rest van de rente lag op twee huizen met elk een erf „achter t clooster van Betanien op Stuveberg”.

Dank zij de kaart van M. Geeraerds kunnen we de bovengenoemde topografische gegevens situeren. Het klooster van Betanien stond tegenover het Schuttershof, tussen de Karmersstraat en de Snaggaardstraat. De ruimte tussen de Snaggaardstraat en de Oliebaan was een zandige hoogte geheten Stuivenberg. De Stuivenbergstraat vormde toen een verbinding tussen de Oliebaan en de Snaggaardstraat, aan de

achterzijde van het klooster van Betanien. Het Engelandstraatje, het Winkelstraatje en het Blokstraatje zijn verdwenen wegjes op en rond de Stuivenberg.

De 9 artikelen van het 28ste leen brachten 11 pd. 15 sch. par. en 3 kapoenen op, bezet op grond en huizen gelegen tegenover het godshuis bij het St.-Obrechtsbrugje. Dit brugje lag over het Vuldersreitje in de Langestraat, tussen de Rode Straat en de Stoelstraat. De rente besloeg bijna geheel het terrein tussen het Vuldersreitje, de Peperstraat en de Langestraat. We tellen ca. 20 huizen, 14 'cameren' en 3 'dweersloven'³⁵.

Het 29ste manschap vormde een rente van 5 pd. 17 sch. par. op huizen met erf. De St.-Sebastiaansgilde betaalde 4 pond op het oude Schuttershof, dat geworden was een „hof ende huysynghen in den Rollewegh, aen de zuytzyde van de straete, wesende een bleeckerie”. De rest van de rente werd gehaald uit een perceel van 1/2 G naast het oude Schuttershof, dat toebehoorde aan „de cappelle van Jerusalem”, en dat „t soghte Leven” genoemd werd.

Het 30ste achterleen trok een rente van 18 pd. 5 sch. 3 d. par., die bezet was „op diversche hofsteden met huysen... int s Carmensesstendeel”. Het bedoelde terrein, dat nu door het St.-Leokollege ingenomen wordt, grensde met „de zuytsyde aen Carmeriaens huysen, het westhende op de Reye, het oosthende op de straete die men heet Bestenburgh”.

Leen nr 31 bestond uit een rente van 19 pd. 12 sch. 9 d. par. op bebouwde percelen tussen de Oliebaan en 'de Boomgaertstraete'. De laatstgenoemde straat werd later door het Groot Seminarie overbouwd. Op ieder perceel stond een of meer gebouwen; op een ervan verrees een oliemolen. Deze stond vermoedelijk op het einde van de Oliebaan.

Maximiliaan de Corte hield het 32ste manschap, een leenrente van 19 pd. 17 sch. 10 d. par. op huizen met grond, verdeeld over 8 artikelen. Artikel 1 was „een meulen met den wal ende toebehoorten op s Carmersveste, jehghens over het Schuttershof van den hantboeghe”; deze molen behoorde aan de weduwe van Pieter van Snebrouck. Artikel 2 werd gevormd door „wylent het oude hof van Ste Sebastiaen”, dat Karel Breydel gekocht had, „ende was eertydts een bleeckerie”. Artikel drie omvatte huizen met erf aan de noordzijde van de Langestraat „by de Cruyspoorte, niet verre van de stede veste, achter de cappelle, ghenaeamt de Calomme”. Deze kapel behoorde aan de brouwersknechten en stond tussen de Langestraat en de Bapaumestraat.

Het klooster van de Chartreuzen betaalde het vierde artikel, een rente van 5 sch. par. „op een stick landts, ende is de dreve van Satreusen Clooster”. De artikels vijf, zes en zeven lagen op „een hoeckhuys noort jehghens over de achtercamer van het clooster van Bethanien”. Artikel acht bestond uit een partij land „in t Lyndrayerstraetkin, tusschen Snackaertsbrugge ende Oliebrugge, commende metten voorhoofde in de Zuydstraete”. Filips van Aartrijke hield het 33ste leen, nl. 2 pd. par., dat niet nader omschreven wordt.

Nikolaas van Coudenhove, Heer van Gentbrugge, bezat het 34ste manschap, nl. 34 pd. 10 sch. 4 d. par., verdeeld over 10 artikelen. Artikel een bestond uit 7 pd. 4 sch. par. die werden opgebracht door een partij land aan de zuidzijde van de Karmersstraat; de oostzijde van dit perceel paalde aan de „weg by de vesten”, het zuideinde aan de Lange Rolleweg. Artikel twee lag met de noordzijde aan de Karmersstraat, en met de oostzijde aan de „barm van de vesten”.

„Het clooster vanden Satreuzen, wylent buy-

ten Brugghe ende binnen Brugghe", betaalde 15 sch. par. op 6 G land tussen de poort van het klooster en de stadsvesten. Artikel vier bestond uit een rente van 2 pd. par. „op een wyntmeulen metten wal, gheenaemt t Groote Werck, staende t eynde de Carmersstraete", en op enkele huizen, die stonden op de hoek van de Karmersstraat, naast het klooster van Betanie.

„Het gheselschap van Ste Sebastiaensghilde gheldt, telcken Baefmesse, 7 l. 5 s. par. op huysen ende landt vant schuttershof vanden hantboghede binnen de stede van Brugghe". Het bedoelde terrein reikte met de zuidzijde tot de Rolleweg, en met het oosteinde tot de stadsvesten. „De cappelle van Jerusalem in Brugghe" betaalde een rente „op een hof ende heester, wy-lent gheenaemt het Soghte Leven" ten zuiden van het Schuttershof. Dit perceel lag „tusschen de Corten Rollewegh aen de noortzyde", en Jan Bake, de barbier, aan de zuidzijde; het oosteinde paalde aan de hiernavolgende molenwal.

„Andries de Venin, daer te vooren t gheselschap van de Huydevetters in Brugghe", betaalde 2 pd. par. „op een meulenwal, daer een schorssemeulen op te staene plaght, oost van de voornoemde partye van lande, op den barm van de veste". Artikel acht en negen waren twee perceeltjes met een huis bij de Kruispoort. Het 10de artikel bestond uit een rente van 7 pd. 4 sch. par. „opt nieuwe Schottershof d'Hantboghede", dat de St.-Sebastiaansghilde van Kornelis Deblois gekocht had³⁶.

Zoals we reeds zegden, reikte het berente terrein van de Reie en de Langestraat tot aan het Chartreuzenklooster, en werd door de stadswallen van 1297 in twee gedeeld. Uit een boven aangehaalde aantekening zou blijken dat de Chartreuzen vroeger ook binnen de nieuwe vesten gronden bezeten hadden. Op de kaart van M. Geeraerds ziet men duidelijk dat de

weg, van de Karmersbrug naar het Chartreuzenklooster, door de wallen van 1297 afgesneden is. Het deel binnen de stad kreeg de naam Karmersstraat. We komen tot het volgend besluit: het Hof te Heis heeft de vele achterlenen in de parochie St.-Kruis gekregen, niet alleen vóór 1297, maar ook vóór de stichting van het Chartreuzenklooster; de houder bezat immers leenrechten op het gebied binnen en buiten de stad, ja zelfs op de tussenliggende stadswal³⁷.

De oudst bekende houder van het Hof te Heis is Lodewijk van Moerkerke³⁸. Zijn familie hield het leengoed tot in 1444. In dit jaar verkocht „Lodewyc, heere van Moerkercke ende van der Merwede" het hof aan Pieter Bladelin, genoemd Leestmaker. Na de dood van P. Bladelin kwam het goed toe aan zijn nicht Elizabet Lefevere, vrouw van Joos van Varsenare. In 1473 ging het over naar haar zoon, ook Joos van Varsenare geheten. Deze was raadsman en kamerheer van de hertogen van Burgondië³⁹.

Het leen werd verkocht aan Pieter Lanchals, schout van Brugge. De laatstgenoemde was een van de voornaamste voorstanders van aartshertog Maximiliaan, toen de burgeroorlog van 1488 uitbrak. P. Lanchals werd door de Bruggelingen gevangen genomen en terechtgesteld. Het leengoed werd tijdelijk in beslag genomen. Na het herstel van de vrede kwam het weer in de handen van de familie Lanchals. In de 17de eeuw bezat de Heer van het Hof te Heis nog meer leengoederen. De baljuw van het hof noemde Francois Philippe Lanchals in 1659 „Baron d'Exaerde, heere van Oesselghem, Olsene, Denterghem, Pottery, etca"⁴⁰.

Een tiental leden van de familie Lanchals hebben gedurende twee eeuwen elkaar opgevolgd als houder van het leen. De laatstgenoemde Lanchals had twee kinderen: 1. Donaat die in 1701 stierf zonder kinderen na te laten;

2. Anna-Aurelia⁴¹, die huwde met Artus van Pottelsberghe, „heere van Herleghem, Putterie, Sauvengaarde”⁴². Artus van Pottelsberghe werd opgevolgd door zijn zoon Albert in 1723, door zijn kleinzoon Jean-Baptiste in 1743. Deze was de laatste heer van het Hof te Heis⁴³. Op te merken valt dat de houder van dit hof nooit Heer van de parochie Heist geweest is.

3. De overige leengoederen

In de zuidoosthoek van Heist, even binnen de Zomerdijk, was „t hof ende Heerscip, ghe-naempt Veldegoede” gevestigd. De hoevegebouwen stonden op een rechthoekig perceeltje waar rond een walgracht met een breedte van 8 tot 10 m ligt⁴⁴. De Poppkaart (1845) toont nog een gebouw op de bedoelde plaats. Daarna is dit hoeveke verdwenen. Alle sporen van bewoning zijn nu met gras overgroeid.

Het hoofdleen omvatte „van oudts 36 G, nu 33 G 98 R”, nl. 22 G in het 28ste Eie (C 517-26). en de rest in het aanpalende 24ste Reig te Westkapelle, en in het 82ste Reig te Ramscapelle. Bij het foncier behoorde ook een jaarlijkse rente van 35 pd. par. Daarvan waren 15 pd. gezet op 12 R, „wesende de mote ofte muelenwal daer de muelen van Westcappelle op staet”, en de overige 18 pd. op een perceel van 200 R, „wesende de mote ofte muelenwal vande muelen van Ramscappelle”⁴⁵.

De heerlijkheid bezat een „leenhof t welcke men ordinairelicker is houdende binnen Brughe, met veele achterleenen”. In het leenregister van 1683 tellen we 43 manschappen. Daarvan lagen er 17 in het 44ste en 48ste Reig, te Westkapelle binnen de Kalvekeetdijk. Een achterleen bestond uit een rente op 54 G 146 R in het 23ste en 24ste Reig, in de Poelhoek te Westkapelle. De berente percelen betaalden 5 sch. 4 d. par. per gemet; de rente heette „s graven

renten ten hanghele”⁴⁶.

Veldegoed had blijkbaar een gering aandeel in de landwinning buiten de Kalvekeetdijk. In de Vardenaarspolder vinden we slechts 4 kleinere manschappen, nl. een in het 9de Reig (C 257), twee in het 8ste Reig, en een in het 11ste Reig. De overige achterlenen lagen in de poldertjes tussen de Kragendijk en Vijfhuizen, nl. in de Keuvelpolder, de Monnikenpolder, de Hoge Polder en de Butspolder⁴⁷.

Veldegoed had de plicht om een paard ter waarde van 10 pd. par. ten dienste van de Graaf te stellen, wanneer deze ging oorlog voeren: „als mynheere van Vlaenderen ghemeene heervaerd doet”⁴⁸. In 1435 staat Jan de Baenst, baljuw van Brugge, opgetekend als leenhouder. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Pauwels⁴⁹, en vervolgens door zijn dochter Adriane⁵⁰. In 1468 ontmoeten we weer een Jan de Baenst⁵¹. Eerst erfde zijn zoon Anthonis het leengoed, daarna zijn zoon Jan in 1514, en tenslotte zijn dochter Margriete. Deze was gehuwd met Simon van Halewijn, Heer van Leischoot. De laatstgenoemde verkocht in 1534 Veldegoed aan Jakob van Halewijn, Heer van Maldegem en van Uitkerke, tegen 164 pd. gr.⁵². Zijn broer Filip erfde het leen in 1539.

De bovengenoemde Jakob van Halewijn had een dochter die gehuwd was met Willem van Claerhout, Heer van Pittem. De zoon van Willem, nl. Jakob van Claerhout, erfde het goed in 1557. De laatstgenoemde werd opgevolgd door zijn zoon Lamoraal⁵³. Deze had twee dochters, nl. Anna zonder mannelijke afstammelingen, en Odila die gehuwd was met Baltazar Zuniga, ambassadeur van Spanje in Vlaanderen. Izabella, dochter van Baltazar, erfde in 1636 de bezittingen van haar tante, Anna van Claerhout⁵⁴.

Izabella de Zuniga, „marquise ende gravinne van voornoemde plaetse, baronesse van Malde-

ghem, Guyse, Coutsy, vrouwe van Pittem, Coolscamp, Assenbrouck, Uytkerke, Mæetkerke, etca", huwde met don Fernando de Fonseca, Markies van Tarrazona, graaf van Ayala. Ferdinand en Izabella de Zuniga y Fonseca werden in 1648 opgevolgd door hun dochter Agnes⁵⁵. Toen Agnes de Fonseca in 1710 kinderloos stierf, kreeg haar echtgenoot, de Graaf van Monterey, moeilijkheden met een familielid van Claerhouts, nl. Filip, prins van Croy en Solre. De laatstgenoemde kon in 1711 zijn feodale erf-rechten laten gelden. Veldegoed behoorde voortaan aan de prinsen van Croy⁵⁶.

Verder waren er nog enkele kleinere leengoederen. In het 30ste Eie, op de zuidzijde van de Markvliet, lag een leengoed dat 20 G principaal leen en 9 G achterlenen omvatte (C 397-422). In het midden van de 14de eeuw behoorde het leen aan Daniel, Heer van Beukemare⁵⁷. De Sacxbilk was een klein leengoed langs de oude Ede, in het 24ste Eie. Volgens het oudste leenregister omvatte het 9 G 200 R, en hoorden er 5 manschappen bij. De Moerbilk vormde 4 van de 5 achterlenen. Door de bouw van inlaagdijken zijn 4 G en 1 achterleen verloren gegaan.

In het midden van de 14de eeuw hield Jan Valcx het leen. Omstreeks 1390 verwierf Jan f. Jan de Baenst 'van Heys' de Sacxbilk. Vermoedelijk woonde J. de Baenst toen op Veldegoed. Zijn zoon Victor volgde hem op⁵⁸, daarna zijn kleinzoon Kristoffel. Jan de Baenst, zoon van Kristoffel, erfde de Sacxbilk. In 1501 ontmoeten we Cornelia, dochter van Jan de Baenst. Nikolaas Brix kocht het leen in 1556. Daarna erfde Lambrecht Sproncholf het goed⁵⁹. Daarna bleef de Sacxbilk ongeveer 150 jaar in het bezit van de Sproncholfs. In 1742 kwam het leen toe aan baron Charles de Croeser, Heer van Ten Berge, het Hof te Knokke, enz.⁶⁰.

Het Torenleen bevond zich in het 9de Eie,

op de zuidoever van de Knokse Watergang (C 259-260). Het was 9 G 25 R groot, maar verloor 252 R, toen de watergang in 1656 verbreed werd. Er hoorden vijf manschappen bij, verdeeld over 10 G, die reeds vroeg verdonkerd geraakt zijn. Het Torenleen bezat een leenweg, d.i. een eigen uitweg (258 bis), naar de Zomerweg. De leenhouder moest aan de Graaf „eenen valc tersele" leveren⁶¹. In de eerste helft van de 14de eeuw behoorde het leen aan Willem de Zot, in 1365 aan Rijkart Wouterman, in 1435 aan Jan van Dudzele.

Een paar leenhoven in oostelijk Vlaanderen bezaten achterlenen te Heist. Het Hof van Roden te Oosterzele bij Wetteren hield 11 G in het 29ste Eie (C 479-84) en 13 G in het 9de Eie (G 263-64; 317; 322-324). Het Hof van Weibroek te Aalter had 5 achterlenen, samen 11 G : 4 in het 30ste Eie (B 374-75; 410-18; 461); 1 in het 27ste Eie (B 310 bis). Het Hof van Arzele te Dudzele bezat het Beukemareland in het 34ste Eie, 41 G groot (A 249-68); daarnaast 2 achterlenen van elk 3 G (A 275; 187-90); een ervan leverde op St.-Maartensdag 21 sch. 10 d. par. en „drye hennen ende een halven". Het Hof van Dudzele had 2 achterlenen : 2 1/2 G in het 23ste Eie (A 70), en 2 G in het 30ste Eie (420-21 oost). In het 9de Reig lag 5 G achterleenland van het Hof te Upschote (C 249-51).

Het leenregister van 1642, BB, V, deel 1, f° 188vo, vermeldt nog het volgende leenrecht van de Heer van Dudzele : „item zoo compeert de voornoemde mevrouwe⁶², ter causen van d heerelichede van Dudzeele, de vierboete vanden duynen van der zee, de welcke den heere voormaels verpacht heeft an de gildebrouwers van de gilde van onse vrouwe tot Heyst, ten pryse van 12 pd. grooten ende 9 stuvers tsaers, suver gelt, boven de reparatie ende onderhoudynghe vande voornoemde vierboete, die de

voornoemde gildebroeders waeren sculdich te doene onvermindert heurlieder pacht; ende alsoo tot Heyst omme de oorloghe gheen visschers meer uut en vaeren, soo en proffyteert den heere danof niet voor als noch⁶⁸.

We konden ook nog de volgende leenrenten situeren. Het oorspronkelijke gebied van Koudekerke was, tussen de Evendijk en de Papenwegel, belast met een „casepennynckrente an den Abt van Ste Baefs tot Gent”. Deze rente moest eerst met een bepaalde hoeveelheid kaas voldaan worden; later werd de schuld gesteld op 13 d. par. per gemet⁶⁴. Toen de Oudemaarspolder gewonnen werd, kreeg de abdij het recht om op het gehele 23ste en 24ste Eie de Roompotschuld te heffen⁶⁵. Het 24ste Eie heeft, door de bouw van inlaagdijken, ongeveer 25 G grond verloren. De oppervlakte van bedoelde twee rentegebieden moet oorspronkelijk ca. 250 G bedragen hebben.

Het reeds genoemde Hof van Arzele hief een rente op 20 G in het 30ste Eie, 15 G in het 27ste Eie, en 51 G in het 13de Reig⁶⁶. Het oostelijk deel van het 31ste Eie was belast met een rente aan de abdij van Marquette bij Rijssel. Een aantal percelen in de Logenhoek, nl. in het 12de Reig te Knokke, en in het 14de Reig te Heist waren belast met een leenrente van 32 pd. par. De Jakobinessenhoeve en enkele percelen rond de Wal ter Rugge vielen binnen het berente gebied.

We geven, voor zover we kunnen, de namen van de opeenvolgende leenhouders, alsook de naam van de leenrente. Leenregister 1330, f° 53vo : Filip van Poele „tient en fief 32 lb. par. par an, gisant en la proche de Heys, condist rugegelt”; 1365, f° 20ro : Alaart van Poele, daarna Joos van Wulfsberghe, 32 pd. par. „dat men heet rughegelt”; 1381, f° 16vo : Jan van Wulfsberghe, f. Joos, „rucgheghelt”; 1384, f° 38vo : Lodewijk van Wulfsberghe, f. Joos; Jan

Corbeen „bi coope”; zijn zoon Giselin; Adriaan Corbeen; Willem van Lugghevoorde „bi cope”, „rugheghelt”; 1435, f° 88vo : Lodewijk van Lugghevoorde, „heet de rente van der rughe”; 1468, f° 130vo : Bartholomeus van Lugghevoorde : „eeuwelike rente tsiaers bezet up zekeeren parcheelen van lande, ligghende inde prochie van Heys ende Cnocke, ende heet de rente vander rughe”; 1501, f° 107ro : Adriane Devos; 1510 haar broer Jakob en diens zoon Pieter; 1539 Adriane, zuster van Pieter Devos; en haar zoon Jakob Deblaser; Jan Deblaser; 1577 zijn dochter Marie : „ewelicke rente tsiaers die men ghelt telcken sinte maertinsmesse... inde prochie Heys ende Knocken, in eene jeghenode die men heet Lueghenhoucke, ende es ghenampt de ruwe rente”; 1642, f° 223vo : Willem, f. Lodewijk Deblaser; 1653 zijn zoon Lodewijk; kleinzoon Jan : „ghenampt de ruwe rente”; 1683, f° 500vo : Jean François Deblasere, Heer van Idewalle, 32 pd. par. „pennynck rente... ende es ghenampt de ruwe rente... den meerderen deel over veele jaeren verdonckert, soo dat men nu maer ontfanght” 11 pd. 18 sch. 8 d. par.

4. Het tienderecht in de parochie Koudekerke-Heis

Aan de graaf van Vlaanderen behoorde het recht om het tiende deel van de landbouwprodukten te innen. Het inzamelen van één op tien graanschoven vormde het interessantste aspect van het tienderecht. Deze inkomsten heetten daarom de grote tiende of graantiende. De Graaf heeft het tienderecht van de parochie Lissewege aan de burggraaf van St.-Winoksbergen uitgeleend. Om de tiendeninkomsten gemakkelijker te kunnen inzamelen, verdeelde men een parochie in sekties, tiendenhoeken geheten, die elk een naam kregen. Omstreeks 1200

scheidde de St.-Bertinsabdij de parochie Koudekerke van Lissewege af, en trok een grenslijn tussen de twee parochies.

Een feit laat ons geloven dat Lissewege en Koudekerke nog enige tijd samen één tiendegebied bleven uitmaken, nl. in 1244 verkocht Giselbrecht, burggraaf van St.-Winoksbergen, aan St.-Bertin 4 schoven van de tiende van Lissewege en Koudekerke samen. Uit latere verpachtingen zal blijken dat de tiende van Lissewege en die van Koudekerke niet meer in evenveel schoven verdeeld waren; in het eerste gebied waren er 11, en in het tweede 10. Hoe dan ook, de grens tussen de parochies Lissewege en Koudekerke valt niet samen met de scheidingslijn tussen het tiendegebied van de twee parochies.

De tiende van Koudekerke reikte immers tot ca. 1 km op het grondgebied van Lissewege, nl. tot een grens die bestond uit de Beidsweg, de Groene Weg, de Moerstraat en de Heistse Heerweg⁶⁷. De westelijke tiendesekties van Koudekerke liepen dus door tot aan de genoemde scheidingslijn. We veronderstellen dat de tiendenhoeken van Koudekerke reeds in 1244 hun namen droegen, zoals die in 1291 te voorschijn komen: 1. de Buitendijkhoek, later Pannehoek; 2. de Kruiwagenhoek, later Zandscheerhoek en Kolethoek; 3. de Oostenhemhoek, later Kerkhoek en Lange Hoek; 4. de Paradijshoek; 5. de Scharpinghoek; 6. de Keuvelhoek⁶⁸.

Weinige jaren later ontstond er tussen St.-Bertin en Margareta Mol een betwisting aangaande het tienderecht. De laatstgenoemde meende dat ze in een nieuw gewonnen polder — waarschijnlijk de Hoge Polder — het recht had om de tiendenopbrengst te verzamelen. Met dit doel had ze reeds een schuur gebouwd. De uitspraak van het scheidsgerecht in 1249 bevat een zeer belangrijke bepaling, nl. dat in de parochie Koudekerke, de tiendeninkomsten van

novalia, d.i. nieuwe gronden, alleen aan St.-Bertin toekwamen.

Bij de boven aangehaalde verkoop van 1244 maakt het charter geen onderscheid tussen de oudere en de nieuwe polders, hoewel de landwinning toen alleen nog in de parochie Koudekerke kon gebeuren. Daarom vermoeden we dat St.-Bertin het tussen 1244 en 1249 gedaan gekregen heeft om het tiendegebied Koudekerke van dit van Lissewege te scheiden, en het alleenrecht op nieuwe gronden te verwerven. Heel waarschijnlijk was de zojuist vermelde polder de eerste grondaanwinst na 1244.

Uit het feit dat St.-Bertin de afbraak van de schuur van M. Mol eiste, menen we verder te mogen afleiden dat de monniken reeds hun tiendehof te Koudekerke ingericht hadden. Ook dit laatste is misschien tussen 1244 en 1249 gebeurd. Toen de parochie Knokke in 1253 uit Koudekerke afgescheiden werd, bleef Knokke nog enkele jaren bij het tiendegebied van Koudekerke behoren. Inderdaad een tekst uit 1291 bevestigt dat het St.-Janshospitaal van Brugge een schoof in de tiende van Koudekerke bezat, en dat dit gebied zich over de zes reeds genoemde tiendehoeken uitstreekte⁷⁰.

Het St.-Janshospitaal had de bedoelde schoof gekocht van Jan van der Ee, die dit recht te leen hield van de burggraaf van St.-Winoksbergen. Aanvankelijk dachten we dat de koop eerst in 1291 beklonken was, maar we vinden in de rekening SJH uit 1284 reeds de post: 38 pd. par. inkomsten „de decima de Coudekerke cuiusdam Iohannis de He”⁷¹. Omstreeks die tijd ontstond een betwisting tussen SJH en Jan van der Ee. Deze laatste beweerde dat er in de verkoop bepaald was dat SJH jaarlijks moest bijdragen in de kosten „ten ghelede ter vorseider tiende”.

Zoals we reeds weten, bezat St.-Bertin vier, en Jan van der Ee een schoof in de tiende

van Koudekerke. Daarnaast had Walter van Meetkerke een schoof en het vierde deel van een schoof te leen van de burggraaf van St.-Winkonsbergen. Dit vierde had hij aan J. van der Ee uitgeleend. Vermoedelijk bezat St.-Bertin het resterende, nl. 3 3/4 schoof. Uit de manier waarop de tiende van Koudekerke verdeeld werd, — dit zien we in de tekst van 1291 — besluiten we dat alle schoven eerst op één plaats verzameld en daar verdeeld werden. Die plaats kan geen andere dan de tiendeschoor van St.-Bertin te Koudekerke geweest zijn. In feite eiste J. van der Ee dat SJH zou meehelpen bij het vergaderen van de tiendenoogst.

SJH antwoordde dat J. van der Ee de bedoelde tiendeschoof „vri ende quite ende sonder cost” verkocht had. De laatstgenoemde bleef bij zijn standpunt. Hij beweerde dat hij, wat betreft de schoof die SJH van hem gekocht had, recht had op „viere peister⁷² scove sdaghes, also langhe als men meint⁷³ in die tiende, ende dat oert dat voer die meine paerde bleve, ende dat ghescud ende ghevach van den vloere”. Tenslotte moest J. van der Ee toegeven dat de monniken van SJH „haren scoef vri wech moghen voeren met haren coste”⁷⁴.

Op 2 juli 1411 deed een scheidsgerecht uitspraak in het geschil, dat bestond tussen St.-Bertin en de andere tiendeheffers in de parochies Koudekerke en Knokke. Het probleem omvatte twee aspecten: 1. de scheidsrechters bepaalden de bijdrage die de partijen moesten leveren om hun tiendenoogst in te zamelen, nl. „omme de vorzeide grote tienden te gaderne, te menene ende te bringhene toter tiendescuere”; 2. men besprak de kwestie „van den deelne vander tiende van zekeren polres daertoe behorende in de zelve prochien gheleghe”.

De scheidsrechters bevestigden dat het St.-Janshospitaal en Hendrik van Meetkerke „min souffisantelike gheprouft hebben, dat zy eenich

recht iof deel hebben iof sculdich zyn te hebben in de tiende vanden polres in Coudekerke ende in Cnocken”; dat alleen St.-Bertin en Gillis van de Vlamingpoorte recht hadden „also wel in de vorseide polres als in de groote tienden”. G. van de Vlamingpoorte bezat immers het vierde deel van de tiende van de tien schoven in Koudekerke en Knokke.

De uitspraak luidde: 1. SJH en H. van Meetkerke vergoeden de inkomsten, die ze in de laatste 10 jaren „tonrechte vanden tienden vanden polres gheheven ende ontfaen hebben”; 2. de genoemden betalen samen 150 pd. par. aan St.-Bertin, omdat ze in de laatste 9 jaren niet bijgedragen hebben om „de tiende te bringhene ter grooter scuere”⁷⁵. SJH voldeed op 22 november 1411 zijn deel in de schuld, nl. 75 pd. par.⁷⁶. Het ging er dus om twee verschillende tiendegebieden: 1. de zg. grote tiende waarin alle betrokken enig recht hadden; 2. de tiende van de nieuwe polders, waarin St.-Bertin 9 3/4 schoven, en G. van de Vlamingpoorte 1/4 schoof bezat⁷⁷.

Het charter situeert niet de grens tussen die twee gebieden, maar we leren die kennen uit latere dokumenten. De grote tiende was die van de parochie Koudekerke, waar St.-Bertin 9, en SJH 1 schoof bezat, en het andere tiendegebied was Knokke met zijn nieuw gewonnen polders; daar had St.-Bertin alle 10 schoven. Het is ons niet bekend wanneer de scheiding tussen die twee gewesten tot stand gekomen is, en hoe St.-Bertin het tienderecht van SJH in Knokke bemachtigd heeft. De grens tussen de twee tiendegebieden lag echter 1 km ten oosten van de grens van de twee parochies, en bestond als volgt: de ader tussen het 7de en 8ste Reig, en de weg tussen het 11de en 12de Reig⁷⁸.

De twee tiendehoeken die ten oosten van de Zomerdijk lagen, omvatten dus elk een deel van Heist en van Knokke. Hier gold de volgende

bepierking : SJH inde zijn tiendeschoof in het gehele tiendegebied van Heis, „behalfvens in den Spleethouck ende Noortparadys houck, daer St Jan maer en heeft 1/10 van de helft, als gheleghen ontrent dhelft vande zelve houcken inde prochie van Cnocke”⁷⁹.

Het Sint-Janshospitaal bezat bijgevolg één van de schoven in het gewest tussen westgrens van de tiende van Heist en de oostgrens van de parochie Heist, d.w.z. 1 op 100 schoven van de gehele oogst. SJH verkocht of verpachte ieder jaar zijn tienderecht. De ontvanger noteerde de som die overbleef na aftrek van de gedane onkosten (de lijst volgt in par. 6). We durven echter niet beweren dat de jaarlijks geboekte som werkelijk het honderdste deel van de waarde van de graanoogst in het bewuste gebied vertegenwoordigde. We weten immers niet precies of de verkochte ofwel verpachte tiendeschoven wel degelijk hun werkelijke prijs opbrachten.

Bij de lijst behoort allerlei commentaar. Tot en met het jaar 1584 ligt het beginpunt van elke rekening in de maand mei. De inkomst die SJH jaarlijks op grond van het tienderecht inde, sloeg op het jaar waarin de nieuwe rekening begon te lopen, b.v. de post 66 pd. uit 1441-42 bedoelde dat de verpachting van de tienden-oogst te Heis in 1441 66 pd. opgebracht had. Het gebeurde echter dikwijls dat de ontvanger de verschuldigde som slechts met een of twee jaar vertraging kon innen, b.v. 1523-24 boekt de 72 pd. voor 1523, en ook de achterstallige 72 pd. voor 1522; deze laatste som voegen we in onze lijst bij de jaargang 1522-23, om het de lezer niet nodeloos moeilijk te maken. De post 410 pd. uit de rol 1291 hebben we in zijn geheel behouden, omdat de ontvanger niet verklaart op welke jaren deze inkomst slaat.

Ook valt het meermaals voor dat de geboekte som drie jaar na elkaar even groot is. De

oorzaak daarvan zit in het feit dat een tiendepacht veelal 3 jaar duurde. We ontmoeten verscheidene jaren waarin de pachter de overeengekomen pachtprijs slechts gedeeltelijk of helemaal niet voldoet, en dat SJH er niet in slaagt de achterstallen te verkrijgen. Zo zien we dat de ontvanger in 1385 en 1386 te Heis geen tiendepacht kon innen. In die periode valt immers het konflikt tussen Gent en Filips de Stoute. De Gentenaren hadden Damme bezet, en van deze stad uit stroopten ze het Noord-Vrije af.

In 1406 nam Jan de Baenst het tienderecht van SJH te Heis in pacht. Vanaf 1409 voldeed hij niet meer het jaarlijkse pachtgeld. SJH trachtte de achterstallen te innen. J. de Baenst kon uitstel van betaling krijgen door te beloven dat hij het „principale waterghelt”, d.i. het gewone watergeschoot dat SJH in de watering Eiesluis moest betalen, in 1412 zelf zou storten bij de ontvanger van Eiesluis. J. de Baenst vergat zijn belofte. Tengevolge daarvan was het watergeld niet tijdig betaald, en eiste Lodewijk van Wulfsberge, de schouteet van het waterschap, de gebruikelijke boete van het 'twivoud', d.i. het dubbele watergeld.

De ontvanger van SJH boekt de betaling van het bedoelde tweevoud als volgt: „also vele vanden overgheghevene van den twivouden, welc vorseide principale waterghelt ons hadde ghelooft te quitene ende te betaelne ieghen de vorseide wateringhe Ian de Baenst de ionghe, in minderinghen van onsen pachte van der tiende van Heys, t welke hi fraudelike ende ghebrec kelike achter liet, ende stierf cort bin desen tyt ende was naer hem gheleit de slotel upt graf, waer bi dat men en gaf niemant - bi desen wy verloren ons principael van der tiende van Heys, ende de costen ende de scade van der vorseiden wateringhe”⁸⁰.

Er zijn nog perioden waarin SJH het tiende-

geld slechts gedeeltelijk kon binnen krijgen, nl. 1421 tot 1423, 1437 tot 1445, en 1472 tot 1483. In de laatst genoemde periode bedroeg de jaarlijkse pachtprijs 60 pd. SJH ontving veel minder dan de overeengekomen som. Lag de oorzaak van die geringe inkomsten bij een mislukte oogst, of bij andere moeilijkheden? Vervolgens bracht de oorlog tussen Brugge en Maximiliaan van Oostenrijk mee, dat in enkele jaren de tiendeverpachting niet of slechts gedeeltelijk kon plaats grijpen. In feite bedroeg de overeengekomen jaarlijkse pachtprijs van 1486 tot 1491 78 pd. De ontvanger van SJH noteert bij de tiende van 1487 en bij die van 1488 'niet', en in 1491-92 schrijft hij: „onse thiende te Heys tiaer 91 niet ghebruuct - niet”.

Tegen het einde van de 15de eeuw had de landbouw zich hersteld, en brachten de akkers weer normale oogsten voort. In het eerste kwart van de 16de eeuw begonnen de landbouwprijzen te stijgen, en vandaar ook het pachtgeld dat SJH ieder jaar uit zijn tienderecht trok. Omstreeks 1530 bereikte de tiendepacht een cijfer dat definitief boven de hoogste sommen van de 15de eeuw lag. Op de lijst ziet men dat de pachters van de tiende van Heist meestal Heistse boeren waren. We hebben immers reeds enkele van hun namen in hst. 1, par. 12 en 13, ontmoet.

5. Het tienderecht van de St.-Bertinsabdij gaat naar het bisdom Brugge over

In 1559 liet Filips II in de Nederlanden een paar nieuwe bisdommen inrichten. Bezittingen van verscheidene abdijen werden aan de nieuwe kerkelijke instanties overgedragen. Op die manier verwierf het nieuwe bisdom Brugge, o.a. de tienden die de St.-Bertinsabdij in een tiental parochies⁸¹ van het Brugse Vrije bezat. Dadelijk protesteerden de betrokken abdijen. Deze

weigerden iets van hun goederen af te staan. De abt van St.-Bertins deed zijn ontvangers verder de pachtgelden van de landerijen en de tienden innen.

Verder valt het op dat, doorheen de godsdienststroeibelen de opbrengst van de tiende van Heist op peil gebleven is. Naast de rekeningen van SJH, waaruit we de jaarlijkse cijfers van de tiende van Heist putten, beschikken we over een aantal tiendeverpachtingen van het ambacht Lissewege. De oudste rekening is die uit 1576-77, en werd opgesteld door Jacques Desmet, ontvanger van St.-Bertin in het Brugse Vrije.

Precies in die periode stelde de bisschop van Brugge alles in het werk om de hem toegewezen tienden in handen te krijgen. J. Desmet zond op 6 mei 1577 een bode naar Lissewege, Heist en Knokke om de tiendepachters naar Brugge te ontbieden. Daar onderhoorde hij hen over de moeilijkheden, die hen door de procureurs van de Bisschop aangedaan werden. Aangezien J. Desmet bleef doorzetten, liet de Bisschop hem te Brugge gevangen zetten.

Terwijl de ontvanger van St.-Bertin in de gevangenis zat, liet de Bisschop in de betrokken parochies omroepen, dat de tiendepacht voortaan aan hem toekwam. Door de tussenkomst van de abt van St.-Bertin, geraakte J. Desmet op 11 november vrij. Onmiddellijk liet hij de ammans van de bewuste parochies verkondigen, dat de tiendepachters wel aan hem moesten betalen⁸². Daarna heeft de St.-Bertinsabdij haar verzet moeten opgeven, maar we weten niet precies in welk jaar, omdat de eerstvolgende rekeningen ontbreken.

J. Desmet boekte wel de inkomsten en de uitgaven van de tiende van het ambacht Lissewege, aangaande het rekenjaar 1576-77. Hij noteerde vooreerst de inkomsten, die de St.-Bertinsabdij, uit hoofde van haar patronaats-

recht, trok van de kerkbedienaars van het ambacht Lissewege, o.a. 3 pd. par. van „Frederyc Sciltcnaepe, curee propriétaire de Heyst”, en 8 sch. par. van Jan Roels, „propriétaire de la cousterie de Heyst”. Daartegenover betaalde de abdij een „canonieke portie”, d.i. een jaarwedde aan de pastoors, o.a. 4 pd. gr. aan F. Sciltcnaepe”⁸³.

In die periode bestond de tiende van Heist uit 6 hoeken: Jan f. Kwintin van Vinynghe (bewoner van het Oostdorp) pachtte de Pannehoek tegen 28 1/2 pd. gr. per jaar; Karel Vanderstraete, de hoek tussen de Ramskapelse Heerweg en de Kemelader; Lenaart Weyts, voor hem Jan Decerf, de Noordparadijshoek, de Zuidparadijshoek en „la dyxme de chair de la dicte paroiche de Heyst”; Michiel Pyckavet het middendeel van de Zuidhoek; Anthonis Beyen (bewoner van het 26ste Eie) het oostdeel van de Zuidhoek; Nikolaas Depau (ten zuiden van het 26ste Eie) de Westhoek.

Uit de Calvinistische periode zijn slechts de inkomsten van de oogsten 1581 en 1582 bekend. Hier blijkt dat onder het bedoelde bewind het tienderecht normaal geïnd werd. Aangaande de woelige periode 1584 tot 1594 beschikken we eerst vanaf 1592 over vaste gegevens. De landbouw leed toen duidelijk onder de heersende onveiligheid. De zes reeds bekende tiendehoeken van Heist werden in 1592 gezamenlijk voor 523 pd. par. verpacht aan de hoogstbiedende, nl. Mahieu Schodet. Van die som behoorde men 61 pd. par. wijngeld⁸⁴ af te trekken. De nettowinst bedroeg dus slechts 462 pd. par., d.i. 38 1/2 pd. gr. We wijzen erop dat 1/10 van de tiende in 1582 9 pd. 3 sch. 4 gr. opgeleverd had.

In 1593 vond men niet voor alle zes tiendehoeken een pachter. Bij openbare verpachting nam Joos van Nieuwenroo de Noord- en Zuidparadijshoek, Pieter Baey de Zuidhoek en de

Westhoek, som 744 pd. par.; min 42 pd. par. wijngeld; zuivere opbrengst 702 pd. par., d.i. 58 1/2 pd. gr. De tiende van 1594 werd uit de hand verpacht, maar de som is niet genoteerd⁸⁵. De verpachting van 1595 ontbreekt, maar volgens de lijst ontving SJH dit jaar 13 1/2 pd. gr. De landbouw kende vanaf 1595 weer vrede en voorspoed.

De openbare verpachting van 29 mei 1596 bracht voor de zes hoeken samen 159 pd. 2 sch. 10 gr. Na aftrek van de onkosten bleef er voor SJH 14 1/2 pd. gr. over. De verpachting van de oogst 1597 gebeurde uit de hand. Som 2696 pd. par., d.i. 269 pd. 4 sch. gr. Tenslotte bleef er 21 pd. 4 sch. 8 gr. voor SJH over (zie de lijst). In 1600 wordt de tiende van Heist in 7 hoeken verdeeld, en openbaar verpacht. De vleestiende werd verpacht tegen 10 pd. par., maar de pachter kon die som niet opbrengen, omdat de inwoners weigerden het bedoelde tienderecht te betalen⁸⁶.

De volgende boeren pachtten op 18 juli 1601 de 7 hoeken van de tiende van Heist: 1. de Zandscheerhoek, M. Schodet; 2. de Kolethoek, Dierik Pieters; 3. de Kerkhoek, Joos Devrieze; 4. de Zuidparadijshoek, Kornelis Dewitte; 5. het noorddeel van de Noordparadijshoek, Jan Schapelinck; deze pachtte de vleestiende tegen 1/2 pd. gr.; 6. het zuiddeel, Joos Devrieze; 7. de Polderhoek was op 18 mei uit de hand aan Joos Woutermans verpacht.

Ook de oogst van 1603 werd „a la haulche” verpacht; hier volgen de pachters van de 7 hoeken: 1. Zeger Lenaert, 234 pd. par.; 2. Jan Vliet, 215 pd.; 3. Pieter Baey, 180 pd.; 4. K. Dewitte, 319 pd.; 5. P. Baey, 287 pd.; 6. Jakob Hillebrant, 136 pd.; 7. 226 pd.; samen 1597 pd. par., d.i. 133 pd. 1 sch. gr.⁸⁷. Het was echter zo dat, van de oogsten 1601, 1602 en 1603, telkens een deel van de totale pacht-som verloren ging door de ‘insolventie’ van een

paar pachters.

In het voorjaar van 1604 landde Maurits van Nassau op Kadzand, en omsingelde daarop de stad Sluis. Hij vestigde zijn hoofdkwartier te Mude. Zijn troepen stroopten het Noord Vrije af. We geloven dan ook dat in de zomer van 1604 onmogelijk was om het tienderecht te verpachten. In 1605 was het front enigszins gestabiliseerd, doordat de Spanjaarden tussen Damme en Sluis drie fronten bouwden⁸⁸. De tiendeverpachting van 1605 bewijst dat de veiligheid nog niet teruggekeerd was. Op 15 juli bood Joris Lievens 9 pd. 1 sch. 6 gr. voor de Zandscheerhoek, en Adriaan Meyers 1 pd. 5 sch. gr. voor de Kolethoek. De overige 5 hoeken, „estant mises en ferme, nulluy les at mis a pris, a raison des troubles et devastation du dit quartier”. Ook wilde niemand de vleestiende van Heist, de tiendeoogst en de vleestiende van Knokke pachten⁸⁹.

Het Twaalfjarig Bestand bracht tijdelijk de vrede in de Zwinstreek. De boeren konden weer ongestoord hun bedrijf uitbaten. De tiendeverpachtingen kenden meer succes. Dit betekent echter nog niet dat de ingezette sommen alle integraal geïnd werden. In 1609 werd de tiendeoogst van Heist verpacht voor 177 pd. 4 gr., en „de vleesch thiende van Heyst” voor 12 sch. 6 gr. Maar de totale pacht som van 1609 en van de eerstvolgende jaren werd met veel vertraging geboekt.

Ziehier de pachters van de 7 hoeken in 1611: 1. Kornelis Meyers, 113 pd. par.; 2. Jan Kempe, 171 pd.; 3. Roeland Vandepitte, 146 pd.; 4. Joos Hoore, 256 pd. par.; 5. Valentijn Duburg, 164 pd.; 6. Pieter Ghyjoen, 171 pd.; 7. Jakob Hillebrant, 163 pd.; totaal 1184 pd. par. = 97 pd. gr.⁹⁰. Volgens de lijst ontving SJH voor de oogst van 1611 13 pd. gr.; in die som moet een achterstel gezeten hebben. We wijzen erop dat vier van de genoemde

tiendepachters bewoners van Heist waren⁹¹.

Ca. 1615 kreeg men weer normale prijzen. De tiendeverpachting van 1616 liep tot 2.684 pd. par. = 223 pd. 8 sch. gr. op. Na aftrek van de onkosten kreeg SJH 20 pd. 2 sch. 8 gr.⁹². In het voorjaar van 1621 leden vele boeren grote schade vanwege de troepen, die het Zwinfront gingen bezetten. Vanaf 1623 bood de Linie van Fontaine een redelijke bescherming voor de plattelandsbevolking, zodat de tiendeninkomsten langzaam maar zeker de hoogte ingingen. Indien er daarna in de lijst nog dieptepunten voorkomen, dan vallen die samen met een of andere Franse oorlog.

We kunnen de opbrengst van de tiende van 1649 niet aangeven, omdat de rekening 1649-50 van SJH ontbreekt. Toevallig beschikken we over de rekening van de verpachting van de oogst van 1649. De pachters van de 7 hoeken van Heist waren: 1. Pieter Declerck; 2. Jakob Mincke; 3. Joos Duuck; 4. Kristiaan Vechte; 5. Adriaan Poore; 6. Adriaan Adriaensen; 7. Jan Boxtale. Totale som: 499 pd. 2 sch. 4 gr. We weten niet hoeveel pond er als onkosten moest afgetrokken worden⁹³.

Op de lijst zien we verder dat de tiendenopbrengst van de jaren 1681, 1682, 1683 en 1684 niet gespecificeerd worden. De rekening van de tiendenverpachting 1683 geeft als som 421 pd. 4 sch. 9 gr.; na aftrek van de kosten bleef er voor de Bisschop 311 pd. 10 sch. 4 1/2 gr., en voor SJH 27 pd. 5 sch. 1/2 gr. over. De verpachting van 1684 bracht 408 pd. 11 sch. 7 gr. op; daarvan kreeg de Bisschop 308 pd. 2 sch. 9 1/2 gr., en SJH 26 pd. 8 sch. 4 gr.⁹⁴.

6. De tiendeoogst van het Sint-Janshospitaal te Heist

De hieronder aangehaalde cijfers bedoelen 1/10 van de opbrengst van de tiendeoogst te Heist,

nadat alle onkosten van de verpachting afgetrokken waren. We wijzen er nogmaals op dat de tiende van Heist, aan de westzijde, tot ongeveer 1 km buiten de eigenlijke parochiegrens reikte, en dus een deeltje van de graanoogst van de parochie Lissewege omvatte. Verder zal de lezer zelf zien dat het in moeilijke tijden niet mogelijk was om het tienderecht volledig te innen. Maar in normale omstandigheden voldeden de boeren nauwgezet aan de bedoelde verplichting. Eerst de Franse Revolutie heeft het tienderecht afgeschaft.

Hier volgen de inkomsten, die SJH gedurende vijf eeuwen uit zijn tienderecht te Heist getrokken heeft, voorzover we die in de bewaarde rekeningen vinden :

jaar	pd.	sch. par.
1284	38	
1291	410	
1294	23	
1295	26	10
1300	38	5
1305	65	
1306	65	
1307	65	
1308	ontbreekt	
1309	98	
1310	98	
1311	17	6
1312	38	17
1313	38	5
1314	ontbreekt	
1315	30	
1316	34	10
1317	ontbreekt	
1318	30	10
1319	ontbreekt	
1320	33	13
1321	33	13
1322	34	
1323	35	6
1324	ontbreekt	

jaar	pd.	sch. par.
1325	40	
1326	12	13
1327	38	
1328	ontbreekt	
1329	38	
1330	43	13
1331	ontbreekt	
1332	33	10
1333	41	⁹⁵
1334 tot 1339	ontbreken	

	f°	pd.	sch. par.
1339-40	1ro	36	10
1340-41	1vo	36	10
1341-42	1vo	36	10
1342-43	1vo	23	
1343-44	1vo	30	
1344-45	1vo	22	2
1345-46	1vo	22	
1346-47	1vo	24	18
1347-48	1vo	33	
1348-49	1vo	25	
1349-50	1ro	34	10
1350-51	8ro	29	8
1351-52	29vo	49	10
1352-53	4vo	40	
1353-54	4vo	60	
1354-55	4ro	60	
1355-56	3vo	73	
1356-57	3vo	64	
1357-58	3ro	64	
1358-59	3ro	64	
1359-60	3ro	70	
1360-61	3ro	70	
1361-62	3ro	78	
1362-63	3ro	66	
1363-64	3ro	66	
1364-65	3ro	66	
1365-66	3ro	74	
1366-67	3ro	74	
1367-68	3ro	74	
1368-69	3ro	74	
1369-70	3ro	78	

	f°	pd.	sch.	par.	tiendepachter
1370-71	3ro	78			
1371-72	3ro	78			
1372-73	3ro	78			
1373-74	3ro	78			
1374-75	3ro	82			
1375-76	3ro	82			
1376-77 tot 1380-81	ontbreken				
1381-82	3ro	90			
1382-83	3ro	90			
1383-84	3ro	36			
1384-85	3ro	48			
1385-86	niet geboekt				
1386-87	niet geboekt				
1387-88	11ro	25	12		
1388-89	11ro	36			
1389-90	13vo	30			
1390-91	15vo	60			
1391-92	15ro	12			
1392-93	17ro	71	15		
1393-94	21vo	60			
1394-95	27vo	60			
1395-96	22ro	44	6		
1396-97	2ro	33	14		
1397-98	21ro	78			
1398-99	21ro	78			
1399-1400	24vo	48			
1400-01	ontbreekt				
1401-02	46vo	84			Jan f. Mathys Hoorens
					{ Wouter f. Klaas
1402-03	37vo	60			{ f. Wouter
					{ Jan de Poorter
1403-04	52ro	66			Jakob Reyvaert
1404-05	42vo	60			Wouter f. Vrancke
					{ Klaas f. Reyvaert
1405-06	48ro	18			{ Pieter f.
					{ Jan Scoutheete
1406-07	41vo	36			
1407-08	47ro	39	12		
1408-09	55ro	39	12		
1409-10	niet geboekt				
1410-11	140vo	nihil			
1411-12	170vo	nihil			

	f°	pd.	sch.	par.	tiendepachter
1412-13	53ro	60			
1413-14	54vo	66			{ Jan de Brune
1414-15	39ro	66			{ f. Lamssin
1415-16	54vo	64			
1416-17	47ro	48			
1417-18	45ro	52	16		
1418-19	42vo	52	16		
1419-20	46ro	54			
1420-21	56ro	54			{ Jan de Quaren-
1421-22	45ro	24			{ boter
1422-23	38vo	nihil			
1423-24	41vo	38			
1424-25	49ro	50			
1425-26	140ro	nihil			
1426-27	50vo	51			{ weduwe Jan de
1427-28	46ro	49			{ Quarenboter
1428-29	43vo	49	10		
1429-30	47vo	54			
1430-31	41ro	54			{ Pieter Goossin
1431-32	41ro	60			
1432-33	40ro	60			
1433-34	37ro	60			
1434-35	34vo	67			{ Lodewijk de
1435-36	59vo	67			{ Quarenboter
1436-37	21ro	67			
1437-38	21ro	24			
1438-39	46ro	16	16		
1439-40	36ro	24			
1440-41	36ro	33			
1441-42	36ro	66			{ Anthonis Willaert
1442-43	25vo	66			
1443-44	44vo	18			
1444-45	45ro	nihil			
1445-46	44ro	nihil			
1446-47	46vo	60			
1447-48	48vo	60			
1448-49	52ro	72			
1449-50	58ro	60			
1450-51	59vo	36			{ Jakob
1451-52	57vo	60			{ f. Jan Hamer
1452-53	57vo	52	9		
1453-54	63ro	52	16		
1454-55	64vo	52	16		

	f°	pd.	sch.	par.	tiendepachter
1455-56	68ro	52	16		
1456-57	69ro	52	16		
1457-58	68ro	52	16		
1458-59	68ro	52	16		
1459-60	63ro	52	16		
1460-61	63ro	52	16		
1461-62	64ro	52	16		
1462-63	64ro	52	16		Jakob
1463-64	ontbreekt				f. Jan Hamer
1464-65	64ro	48			
1465-66	64ro	48			
1466-67	64ro	48			
1467-68	72ro	60			
1468-69	ontbreekt				
1469-70	73vo	60			
1470-71	72ro	13			
1471-72	72vo	60			wed. Jan Hamer
1472-73	68vo	39			
1473-74	65ro	30			
1474-75	55ro	nihil			
1475-76	56vo	9	12		
1476-77	48vo	14	8		
1477-78	50vo	nihil			
1478-79	52ro	12			
1479-80	52ro	nihil			Kornelis Stier
1480-81	50vo	nihil			
1481-82	47vo	nihil			
1482-83	50ro	7			
1483-84	47vo	24			
1484-85	35ro	nihil			
1485-86	51ro	nihil			
1486-87	51ro	36			
1487-88	47ro	nihil			
1488-89	40ro	nihil			
1489-90	40ro	78			Pieter de Busscher
1490-91	40vo	74			
1491-92	40vo	nihil			
1492-93	40ro	nihil			Alaart Kempe
1493-94	38ro	12			
1494-95	36ro	12			St.-Bertinsabdij
					Elooi Raschaert
1495-96	36ro	25	4		Laureins
					f. Rijkaart Tant

	f°	pd.	sch.	par.	tiendepachter
1496-97	40ro	25	4		
1497-98	38ro	29			idem
1498-99	39ro	35			
1499-1500	39vo	35			Elooi f. Hugo
1500-01	39vo	35			Laureins Tant
1501-02	38vo	35			
1502-03	53ro	24			
1503-04	54vo	24			
1504-05	53vo	24			
1505-06	56vo	24			
1506-07	57ro	30			Laureins Tant
1507-08	41ro	36			
1508-09	40ro	24			
1509-10	37ro	33			
1510-11	37ro	16			
1511-12	38ro	12			
1512-13	12vo	30			Anthonis
1513-14	105vo	54			f. Laureins Tant
1514-15	128vo	54			
1515-16	132vo	54			
1516-17	128vo	54			Anthonis Tant
					Maarten Pelle
1517-18	ontbreekt				
1518-19	145vo	60			
1519-20	ontbreekt				
1520-21	130vo	63			
1521-22	112vo	63			Maarten
1522-23	121vo	72			f. Jan Weyts
1523-24	118vo	72			
1524-25	118vo	72			
1525-26	118ro	72			
1526-27	117ro	72			
1527-28	117ro	72			
1528-29	ontbreekt				
1529-30	117ro	79	4		
1530-31	117ro	79	4		
1531-32	117ro	84			Gislin
1532-33	118ro	84			f. Maarten Weyts
1533-34	118ro	84			
1534-35	116vo	90			
1535-36	115vo	90			
1536-37	116ro	90			
1537-38	112vo	93			

	fo	pd.	sch.	par.	tiendepachter
1538-39	109ro	93			Gislin f. Maarten Weyts
1539-40	108ro	93			
1540-41	101ro	93			
1541-42	100ro	93			
1542-43	93ro	93			
1543-44	91ro	93			
1544-45	90ro	93			
1545-46	91ro	93			
1546-47	91ro	93			
1547-48	92ro	93			
1548-49	ontbreekt				
1549-50	91ro	93			
1550-51	91ro	93		Kornelis Constancie	
1551-52	93ro	93			
1552-53	93ro	96			
1553-54	93ro	96			
1554-55	93ro	96			
1555-56	93ro	96			
1556-57	93ro	96			
1557-58	93ro	96		Jan Beils	
1558-59	93ro	96			
1559-60	93ro	96			
1560-61	93ro	96			
1561-62	93ro	108		Jan Decherf	
1562-63	93ro	108			
1563-64	93ro	108			
1564-65	93ro	108			
1565-66	97ro	108			
1566-67	93ro	108			
1567-68	93ro	108			
1568-69	ontbreekt				
1569-70	ontbreekt				
1570-71	93ro	108		Jan Decherf	
1571-72	ontbreekt				
1572-73	ontbreekt				

	fo	pd.	sch.	d.	gr.	tiendepachter
1573-74	93ro	9	3	4		Jan Decherf
1574-75 tot 1580-81	ontbreken					
1581-84	98ro	9	3	4	(1581)	
		9	3	4	(1582)	Lenaart Vandecapelle
1584-85	ontbreekt					

vanaf 1585-86 beginnen en eindigen de rekeningen in augustus

1585-86	niet geboekt			
1586-87 tot 1594-95	ontbreken			
1595-96	98vo	13	10	
1596-97	90ro	14	10	
1597-98	85ro	21	4	8
1598-99	ontbreekt			
1599-1600	69vo	18	17	4
1600-01	68ro	14	7	8
1601-02	67vo	niets ontvangen		
1602-04	62ro	niets ontvangen		
1604-05	58vo	8	6	8

Deze som ontving SJH van kanunnik Crocquet, die in 1602 en 1603 de tiende van Heist verpacht had. De overige 14 - 12 - 8 gr. zullen, zo vreest de ontvanger van SJH, „quaet bedieden deur de insolventie vanden pachtanaere”. Nergens blijkt dat de oogst 1604 enige inkomsten opgeleverd heeft.

1605-06	ontbreekt			
1606-07	69vo	nihil		
1607-08	ontbreekt			
1608-09	103vo	7	10	
1609-10	89vo	10		
1610-11	113vo	nihil		
1611-12	117ro	13		
1612-13	ontbreekt			
1613-14	niet geboekt			
1614-15,,108vo				

Arnout Lambrecht, ontvanger van het bisdom Brugge, betaalt 13 pd. gr. voor 1612, en 16 pd. gr. voor 1614.

1615-16	ontbreekt			
1616-17	74vo	20	2	8

Van A. Lambrecht ontving SJH 178 pd. 1 sch. 4 g. als achterstallige som voor de jaren 1609 tot 1615. Er bleven nog 26 pd. 7 sch. 4 gr. onbetaald. 1617-18 118ro 27 10 7

De ontvanger van het Bisdom trok van de genoemde 26 pd. 7 sch. 4 gr. twee delen af: a. 18 sch. gr. verlies in de pacht van Melchior Dezaeghere; b. 5 pd. 16 sch. 8 gr. „tot reparatie van de kercke aldaer (= te Heist) over de jaeren 14 ende 15”; de overige 13 pd. 6 sch. 8 gr. werden

geboekt door SJH.

1618-19 123vo 27 10

1619-20 111ro 29 9 8

Daarbij nog „35 cruut ende boonschoven met-ghaders 75 bouttelyngheh”.

1620-21 165vo

Van de 26 pd. 4 sch. 4 gr. slechts 16 pd. 13 sch. 4 gr. ontvangen, omdat een paar pachters „be-deghen zyn insolvent deur t commen van t crychs-volck tot Reygarsvliet”.

1621-22 125ro 16 10 5

De som werd niet ontvangen wegens de genoemde reden. De Bisschop heeft een deel van de pacht-som van 1620 en 1621 kwijtgescholden, omdat de pachters groot verlies geleden hadden.

1622-23 115ro 19 3 8

1623-24 97ro 20

1624-25 84vo 20

1625-26 86ro 20

1626-27 66vo 24

1627-28 69vo 24

1628-29 66ro 24

1629-30 56vo 24

1630-31 54vo 36 10

1631-32 66ro 36 10

1632-33 72ro 36 10

1633-34 60ro 36 10

In 1633 ging de ontvanger van SJH te Lissewege, Heist en in de omgeving zoeken naar de personen, die nog pachtgeld uit vroegere jaren schuldig waren. Hij vond geen enkele, „mits sy of ghe-storven zyn of soldaet gheworden”.

1634-35 60ro 36 10

1635-36 60ro 36 10

1636-37 50vo 42

1637-38 58vo 42

1638-39 58vo 42

1639-40 57ro 42

1640-41 55ro 42

1641-42 54ro 42

1642-43 56ro 50

1643-44 53vo 50

1644-45 52vo 50

1645-46 53vo 50

1646-47 56vo 50

1647-48 59ro 50

1648-49 62vo 40

1649-50 ontbreekt

1650-51 57ro 47

1651-52 63ro 47

1652-53 70vo 47

1653-54 74ro 40 16

1654-55 58ro 22 8 2

1655-56 67ro 28 3 10

1656-57 59vo 41

1657-58 45ro 53 2

1658-59 44ro 35 10

1659-60 43ro 33 10

1660-61 42vo

1661-62 47ro } 86 9 4

1662-63 44ro 45 15 4

1663-64 42vo 45

1664-65 41vo 44 14 6

1665-67 46vo 47 14 1 (1665)

40 7 (1666)

1667-68 46vo 28 15 9

1668-69 51ro 20 15 11

1669-70 53vo 20 7

1670-71 44vo 20 5 10

1671-72 44vo 27 14 8

1672-73 44ro 32 11 1

1673-74 47vo 35 9 4

1674-75 44vo 32 11 1

1675-76 44vo 45 7 2

1676-77 45ro 47 12

1677-78 45ro 43 10

Uit de som van 1676 en 1677 werden 81 pd. 17 sch. gr. niet ontvangen, omdat enkele pach-ters 'insolvent' geworden waren. De rest niet ont-vangen.

1678-79 45ro 19 10

1679-80 45ro 30

1680-81 45ro 30 7 5

1681-82 44ro

1682-83 45ro } 83 11 7

1684-85 43vo

1685-86 44vo 34 15 8

1686-87 43ro 15 5 9

1687-88 42vo 13 16 8

1688-89	57vo	11	7	4
1689-90	52ro	11	17	8
1690-91	56vo	11	17	4
Volgens een akkoord met het bisdom Brugge.				
1691-92	56vo	11	17	4
1692-93	ontbreekt			
1693-94	ontbreekt			
1694-96	122ro	11	17	4 (1694)
		11	17	4 (1695)
1696-97	62vo	11	17	4
1697-98	63vo	11	17	4
1698-99	54vo	11	17	4
1699-1700	48vo	11	17	4
1700-01	47vo	11	17	4
1701-02	46ro	11	17	4
1702-03	44ro	11	17	4
1703-04	48ro	11	17	4
1704-05	49vo	11	17	4
1705-06	48vo	11	17	4
1706-07	54ro	15	13	11

In 1706 vindt men dat het boven vermelde akkoord niet bestaat, en dat SJH sedert 1690 ieder jaar te weinig ontvangen heeft van de tiende van Heist. SJH spant bij het Brugse Vrije een proces in tegen Anna Bassery, erfgename van bisschop Willem Bassery, om voldoening te krijgen.

1707-08	54vo	13	13	8
1708-09	53vo	} 30		
1709-10	53ro			
1710-11	52vo	12		
		24	17	5

Nl. de achterstallen van 1706 tot 1710

1711-12	51vo	18	8	
---------	------	----	---	--

Daarbij ontving SJH van Anna Bassery, volgens een akkoord gesloten met het Vrije op 12 september 1711, 150 pd. gr. als vergoeding voor de jaren 1692 tot 1705.

1712-13	52ro	18	9	2
1713-14	51ro	21	16	2
1714-15	48vo	} 21	6	3
1715-16	47vo			
1716-17	46vo	12	9	10
1717-18	45ro	} 30	15	6
1718-19	43vo			
1719-20	44vo	15	17	7

1720-21	49ro	21	13	
1721-22	48vo	11	14	9
1722-23	48ro	12	12	4
1723-24	49ro	18		10
1724-25	47vo	14	9	3
1725-26	46ro	19	1	6
1726-27	47vo	18	1	6
1727-28	46ro	20	13	1
1728-29	46vo	19	4	8
1729-30	45vo	25	16	3
1730-31	43ro	15	7	7
1731-32	40ro	18	4	1
1732-33	ontbreekt			
1733-34	42vo	9	10	8
1734-35	44ro	11	5	1
1735-36	58vo	11	16	7
1736-37	62vo	13	7	6
1737-38	66vo	14	12	11
1738-39	60vo	10	10	
1739-40	71ro	14	2	1
1740-41	52vo	18	19	6
1741-42	60vo	19	10	1
1742-43	54vo	23		3
1743-44	55vo	16	1	7
1744-45	50vo	15	6	
1745-46	49vo	18	17	4
1746-47	49vo	18	14	5
1747-48	48vo	14	13	
1748-49	45vo	} 33	18	3
1749-50	48ro			
1750-51	48vo	20	18	9
1751-52	45ro	18	1	4
1752-53	42vo	24	11	8
1753-54	40ro	25	3	
1754-55	42ro	22	9	
1755-56	44ro	22		
1756-57	44vo	23	2	5
1757-58	50vo	25	8	10
1758-59	58vo	27	3	3
1759-60	55vo	22	11	7
1760-61	59ro	22	13	3
1761-62	51vo	21	9	1
1762-63	65ro	22	17	9
1763-64	50vo	24	16	9
1764-65	54vo	22	15	4

1765-66	56vo	34	12	7
1766-67	57vo	36	2	11
1767-68	59ro	36	1	7
1768-69	52ro	36	8	
1769-70	55ro	31	15	10
1770-71	56ro	39	18	8
1771-72	51ro	25	5	1
1772-73	63vo	24	13	7
1773-74	62ro	33	5	4
1774-75	55vo	23	18	2
1775-76	56ro	38	14	3
1776-77	50vo	20	9	
1777-78	54ro	28	19	1
1778-79	52ro	25	7	9
1779-80	ontbreekt			
1780-81	64vo	28	8	5
1781-82	63ro	34	15	6
1782-83	95ro	31	9	
1783-84	88ro	35	1	7
1784-85	90ro	42		2
1785-86	95ro	32	14	1
1786-87	98ro	30	9	1
1787-88	90ro	36	8	
1788-89	94ro	32	19	5
1789-90	88ro	44	6	11
1790-91	87ro	31	6	
1791-92	96ro	32	13	8
1792-93	96ro	43	7	11
1793-94	95ro	36	19	5

in 1795 ontvangen „in mytalycque specie” en 6 pd. 12 sch. gr. „in assignaten”.

1794-95 66vo 39 7 6

in 1795 ontvangen „in assignaten au pair”.

1795-96 61vo 'neant'

De tiendebelasting werd in 1795 definitief door de Franse Republiek afgeschaft.

1796-97 ontbreekt

1797-98 74ro

SJH trachtte nog in 1796 en 1797 van een aantal boeren „de redemptie der gesupprimeerde thiende” te innen. Enkele hebben inderdaad de overeengekomen som betaald. Op de genoemde folio staat : „ontfanck van redemptie der thienden, die de respective ghebruyckers hier naer gedenoemt schuldigh syn van de saeylanden by hun

geexploiteert tsedert de daete der suppressie der thiende”⁹⁶.

7. Lagaan in de buurt van Heist

We hebben reeds gewezen op het lagaanrecht, krachtens hetwelk alles, wat de zee op de Vlaamse stranden uitwierp, aan de Graaf toebehoorde. Er waren zeedrifiers aangesteld, die de aangespoelde goederen verzamelden. De baljuw van Brugge liet het gevondene verkopen. De opbrengst kwam, na aftrek van de onkosten, aan de Graaf toe. Maar wanneer Vlaamse vissers verloren zaken uit de zee oppikten, dan ontvingen ze de helft van de verkoopsom. We vermeldden reeds een aantal schipbreuken, die in de periode 1390-1420 in de omgeving van het Zwin voorvielen⁹⁷.

In deze paragraaf weiden we even uit over allerlei visgerief, grote vissen en wrakstukken, die Heistse en andere vissers in zee of op het strand vonden. In het najaar van 1386 verging „une neif de Amsterdamme... chergie de caccharens devant lille de Wulpen”. Er werden 66 tonnen kaakharing opgevist. De Baljuw eiste die alle op, „pour ce que on disoit que le maistre du nief et ses compaignons avoient laisse la neif avant que elle perist”. Toen bleek dat de haring zozeer geleden had, dat men die weer zou moeten inzouten. Daarop liet de Baljuw 2/3 van het aantal tonnen aan de schipper⁹⁸.

In het voorjaar van 1390 : „rejette par fortune de mer a Heys une piece dune nief appartenant a Andrieu de Molenare”. De genoemde mocht zijn schip tegen 13 sch. gr. terugkopen⁹⁹. Het voorjaar van 1392 : „une neif, dont maistre estoit Girard filz Piere, perisoit devant Heys”. De genoemde Geraart kocht het wrak en andere stukken terug tegen 2 nobels, d.i. 7 pd. 4 sch. par.¹⁰⁰.

In de zomer van 1392: „une quantite de laine rejeta esparce dune neif qui perisoit devant Heys, appartenant a 1 marchand appelle Luuc Kayn, et pour ce que icelle laine navoit point de marke, le calaing le bailli, et le laissa rachater par le dit Luuc pour 165 lb.”¹⁰¹. In de winter 1393-94 brak een schip vóór Heis. Enkele wrakstukken en een zeil dreven naar het strand. De verkoop bracht 1 nobel op¹⁰².

In het najaar van 1396 was een Gentse schipper verplicht „5 barles de herens frais” over boord te gooien. De tonnen strandden op Kadzand. De schipper kreeg zijn lading terug van Klaas van Boneem, „garde des geis de mer oudit lieu”, tegen 36 gr. per vat¹⁰³. In de zomer van 1397 dreef „un grant poisson, quon dist verwilderde haeye”, naar Kadzand. Deze haai werd aan een vishandelaar uit Sluis verkocht¹⁰⁴. In de zomer van 1398 spoelden allerlei stukken van vergane schepen op de Vlaamse kust, o.a. kabels, zeilen, masten en ’mastghewant’; verder 3 ankers die samen ca. 500 pond wogen, en 2 ankers samen ca. 400 pond¹⁰⁵.

Een Blankenbergse visser vond, in het voorjaar van 1403, „3 porcs de mer... flotant en la mer”. Deze werden te Blankenberge verkocht. De schipper kreeg de helft¹⁰⁶. In de zomer werd een „vieux porc de mer” gevangen op het strand van Kadzand. Men voerde de vis per boot naar Monnikerede, en vandaar „sur un chariot a quatre chevaux” naar Brugge¹⁰⁷. Op 12 november 1403 spoelden „8 groz poissons” op het strand van Oostende. Ze werden tegen 473 pd. 16 sch. par. verkocht aan handelaars uit Oostende, Nieuwpoort en Brugge¹⁰⁸.

In het voorjaar van 1406 verging vóór Heist „une neif appellant marie coghe”, toebehorende aan Gijsbrecht van Amsterdam. Te Heis strandde een zeil, een mast, een ra, 2 ankers, en kabels. De genoemde schipper kocht 5/8 van het gestrande tuig terug van de Baljuw. De vis-

sers van Heis, die de stukken van het strand hielpen weghalen, kregen een arbeidsloon. De overige 3/8 van het tuig behoorden aan drie handelaars, die elk een aandeel in het schip bezaten. Dit laatste werd bevestigd door de „oudermans van de Hanza”¹⁰⁹.

De zomer van 1407: een Heistse visser vond vóór Schotland „un tonnel doille appelle caec smout”¹¹⁰. Het najaar van 1410: Heistse vissers brachten „72 pieces de fruyt que figes que rozyn” aan; te Slepeldamme vond men enkele tonnen haring en „quarante huit rois”¹¹¹ a prendre harens”¹¹². De winter 1415-16: Oostendse vissers brachten „cinq rois en quoy on prend poysons”¹¹³.

In de periode 1420-30 toonden verscheidene Heistse vissers, o.a. Anthonis, Jakob en Gillis Willaert, zich zeer actief bij het verzamelen van lagaangoederen¹¹⁴. We vermelden nog de vangst van grote vis. Blankenbergse vissers bemachtigden, in het najaar van 1432, „par force en mer... ung poison le quel on appelloit ung hildeghen”. De Baljuw ontbood vishandelaars uit Brugge, Sluis, Oostende, Nieuwpoort en Duinkerke. Na vier dagen werd de vis tegen 60 pd. par. verkocht aan de meestbiedende, nl. Boudin Gaderpenninc uit Brugge¹¹⁵.

Hier volgen nog een paar teksten uit de baljuwrekeningen waarin de term ’roes’ voorkomt: RH 13695, mei-sept. 1426, f° 127vo, 180 „livres de file de quoy on fait roes de pesquers” (Raverside); RH 13696, sept. 1427-jan. 1428, f° 22vo, „nuef roes avecques les cordes” (Jakob Willaert van Heist); RH 13697, mei-sept. 1431, f° 48ro, 25 „roes de quoy on pesche herens” (Oostende); RH 13698, mei-sept. 1434, f° 38vo, „deux mauvais roos de quoy on peche herenc” (Oostende). Vermeldenswaard is de tekst: (aangespoeld te Wenduine) „une cantite de bois de quoy on fait tonneaulx de herenc kake”¹¹⁶.

Vanaf september 1445 wordt de zeedrift niet meer genoteerd in de baljuwrekeningen omdat Olivier Bonhuere als ontvanger van het lagaanrecht aangesteld werd¹¹⁷. In april 1446 hadden Heistenaren goederen gehaald uit „eenen Inghelschen schepe, onlanx te vooren verdorven voor Heys”, en werden ze door de genoemde persoon aangeklaagd¹¹⁸. Op 29 januari 1448 kwam het Vrije tussen bij O. Boneure, die „over zeedreft hadde doen arresteren ende vercoopen eenen iampelboot metten ghetauwen daertoe dienende”, omdat die boot aan een inwoner van het Vrije toebehoorde, en het optreden van Boneure „contraire den privilegien ende vryheden vanden lande” gebeurd was¹¹⁹.

Omstreeks 1 juni 1469 strandde een handelschip vóór Heis, en de Heistenaren haastten zich om het drijfgoed te verzamelen. Het Vrije stuurde echter op 5 juni schepenen naar Heis en Kadzand om te vernemen „wie gheavenvert hadden diversche ghoedinghe, commende ute eenre craken¹²⁰ bedorven voor Heys, ende toebehoorende zekeren Genevoisen ende Spangiaerden, ten hende dat men daerof den coopman restitucie zoude moghen doen ghesien”, en op 6 juni naar Slepeldamme en Kokside met hetzelfde doel¹²¹.

1 RH 45925, BB, f° 35ro en 54vo (1330).

2 BB, V, deel 2, f° 222vo (1642).

3 De parochie Heist betaalde aan de amman van Lissewege jaarlijks 1 pd. 6 sch. 8 gr. wegens „het hertghelt” (Rek. Par. Heist 1637-38).

4 Zie hst. 1, par. 4.

5 RH 45925, BB, f° 35ro (1330).

6 RH 1072, BB, f° 9ro (1365).

7 RH 1074, BB, f° 39ro (1384).

8 Zie hst. 5 par. 6.

9 Mémoires de Jean de Dadizeele, Soc. d'Em. 1850. Zie toponimisch register.

10 BB, Leenreg. 1435, f° 89ro.

11 Idem, f° 89ro.

12 Dit landverlies bespreken we in hst. 1, par. 9.

13 BB, II, f° 106ro (1501).

14 Rek. Eie 1629-30, f° 6ro.

15 Rek. Eie 1632-33, f° 5vo.

16 Rek. Eie 1640-41, f° 3vo.

17 Rek. Eie 1641-42, f° 3ro en 7vo.

18 Rek. Eie 1642-43, f° 6vo.

19 Mestdagh, nr 1721.

20 Uitkerke, p. 125, nr 247.

21 Deze schapenboer woonde tegenover de kerk van Koudekerke (hofstede A. Desmidt).

22 Zie toponimisch register : Molenhuis A.

23 Daar stond tot in 1950 de woning van voerman Pieter Savels.

24 Later de wagenmakerij van Jules Coppens.

25 Aanw. 4657, Denombrement Hof van Koudekerke.

26 BB, III, f° 42vo (1652-1743).

27 Aanw. 4657, Denombrement.

28 L. Gilliodts, Coutumes Bourg Bruges I, p. 395.

29 BB, I, f° 132ro (1468). Deze tekst staat ook in de leenregisters uit 1435, 1501, 1642 en 1683.

30 L. Gilliodts, o.c. p. 298.

31 Zie de laatste alinea van par. 1.

32 Zie hst. 1, par. 4.

33 Verwijs-Verdam, II, 575, eester, tuin met fruitbomen of lusttuin.

34 Een kapoen is een gesneden haan, bestemd om vetgemest te worden.

35 Verwijs-Verdam, III, 1142, kamer betekent o.a. huisje; dwerslove = dwars + love, luifel, afdak.

36 Aanw. 3259 Denombrement Hof te Heis ± 1700; Ferieboek 1703.

37 Zie toponimisch register : Hof te Heis.

38 RH 1072, BB, f° 19ro (1365)

39 L. Gilliodts, Coutumes du Bourg de Bruges, I, 298.

40 Aanw. 4657, Denombrement Hof te Heis.

41 L. Gilliodts, o.c. p. 298, geeft de volledige familie.

42 Aanw. 4657, Denombrement.

43 BB, III, f° 194vo (1652-1743).

44 Zie toponimisch register : Veldegoed.

45 BB, VI, f° 490ro-494vo (1683).

46 'Ten hanghele' was een leenhof te Koolkerke. Zie W. Wintein, R.d.P. 7de jaar, p. 8.

47 De achterlenen te Knokke worden nader gesitueerd in KZ, p. 327-29.

48 BB I, f° 116vo (1468).

49 Over Jan en Pauwels de Baenst, zie ook KZ, p. 46-48.

50 Leenreg. BB 1435, f° 77vo.

51 BB, I, f° 116vo (1468).

52 RH 13714, RBB mei 1534-35, f° 10ro.

53 BB, II, f° 105vo (1501).

54 V. Aricx, Geschiedenis van Pittem, p. 66-67.

55 BB, VI, f° 490ro (1683).

56 Aanw. 2358, Proces Monterey-Croy : Over het bezit van de Claerhouts, zie ook KZ, p. 97, 104 en 105.

57 RH 45925, BB, f° 27ro (1330).

58 RH 1074, f° 38ro (1384).

59 BB, II, f° 106vo (1501).

60 BB, III, f° 43ro (1652-1743).

- 61 Verwijs-Verdam, tersel, mannetjesvalk.
- 62 In 1642 was Magdalena van Egmont, echtgenote van prins Alexander de Croy, Vrouw van Dudzele.
- 63 Zie hst. 3, par. 3 en 6.
- 64 RAG, Arch. St. Baafsabdij, K 1107, Ligger Kaaspenningrente, f° 1ro en 12vo (1481).
- 65 Idem archief, R 216, Rek. Roompotschuld (1428).
- 66 BB, V, deel 1, f° 205 en 206 (1642).
- 67 NK 326, Omm. Tiende Ambacht Lissewege (1639).
- 68 KZ, p. 331.
- 69 F. D'Hoop, Cartularium St. Bertin Poperinge, p. 87: „decimae novalium in parrochia de Coudekerke spectant de iure, ubicumque sint, ad ecclesiam sancti Bertini”.
- 70 KZ, p. 332.
- 71 SJH, Rek. nr 9, 1283-84.
- 72 Peister, van het Frans pasture, voeder.
- 73 Mennen betekent: met paarden en wagens de oogst inhalen.
- 74 SJH, Charters nr 193, 205 en 220.
- 75 F. D'Hoop, o.c. p. 213-215, KZ, p. 333.
- 76 SJH, Keure nr 1016.
- 77 St.-Bertin heeft in 1459 dit 1/4 afgekocht van G. van de Vlamingpoorte, en enkele jaren later de schoof van H. van Meetkerke verworven.
- 78 NK 326, Omm. Tiende Ambacht Lissewege (1639). Zie Toponimische Kaart van Knokke.
- 79 ABB, G 272, Rek. Tiende Ambacht Lissewege 1683-85, f° 15vo.
- 80 SJH, Rek. nr 100, 1412-13, f° 109vo.
- 81 Deze waren, behalve de drie parochies van het ambacht Lissewege, Klemskerke, Eernegem, Roksem, Westkerke, Ettelgem, Snaaskerke, Ichtegem en Koekelare (NK 279, Rek. 1576-77, f° 33ro).
- 82 NK 279, Rek. Tiende Ambacht Lissewege 1576-77, f° 27vo-33ro.
- 83 Rek. 1576-77, f° 2ro, 3ro en 21vo.
- 84 Dit is de premie die men betaalde aan degene die, bij de openbare verpachting, het eerste bod deed.
- 85 NK 279, Rek. Tiende Ambacht Lissewege 1592-94.
- 86 NK 279, Rek. Tiende 1597-98 en 1600-01.
- 87 NK 279, Rek. Tiende Ambacht Lissewege 1601-02 en 1603-04.
- 88 KZ, p. 242-245.
- 89 NK 279, Rek. Tiende 1605-06.
- 90 NK 279, Rek. Tiende 1608-09 en 1611-12.
- 91 Zie hst. 3, par. 1 en 4.
- 92 NK 279, Rek. Tiende 1616-17.
- 93 ABB, H 79, Rek. Tiende 1649-50.
- 94 ABB, G 272, Rek. Tiende 1683-85, f° 15vo.
- 95 SJH, Rek. nr 1-52, rollen.
- 96 SJH, Rek. nr 54-551.
- 97 KZ, p. 335-339.
- 98 RH 13675, RBB, sept. 1386-jan. 1387, f° 5vo.
- 99 RH 13677, RBB, jan.-mei 1390, f° 5ro.
- 100 RH 13678, jan.-mei 1392, f° 5ro.
- 101 RH 13678, mei-sept. 1392, f° 6ro.
- 102 RH 13678, sept.-jan. 1394, f° 10vo.
- 103 RH 13679, RBB, sept. 1396-jan. 1397, f° 40vo.
- 104 RH 13679, RBB, mei-sept. 1397, f° 72ro.
- 105 RH 13679, RBB, jan.-mei 1398, f° 105ro.
- 106 RH 13681, RBB, jan.-mei 1403, f° 78ro.
- 107 RH 13682, RBB, mei-sept. 1403, f° 6ro.
- 108 RH 13682, sept. 1403-jan. 1404, f° 24ro.
- 109 RH 13684, RBB, jan.-mei 1406, f° 6ro.
- 110 RH 13685, RBB, mei-sept. 1407, f° 9vo.
- 111 De term rois/roes beduidt visnetten.
- 112 RH 13686, RBB, sept. 1410-jan. 1411, f° 83ro.
- 113 RH 13690, RBB, sept. 1415-jan. 1416, f° 38ro.
- 114 KZ, p. 339.
- 115 RH 13697, RBB, sept. 1432-jan. 1433, f° 97ro.
- 116 RH 13699, RBB, jan.-mei 1440, f° 54ro.
- 117 RH 13701, RBB mei-sept. 1445, f° 21ro.
- 118 RV 178, Rek. 1445-46, f° 34vo.
- 119 RV 180, Rek. 1447-48, f° 33vo.
- 120 Verwijs-Verdam III, 2033, krake, „schip voor den handel op de Middellandsche zee bestemd”. Volgens Larousse: caraque, vaisseau portugais au XVIIe siècle.
- 121 RV 204, Rek. 1468-69, f° 27vo.